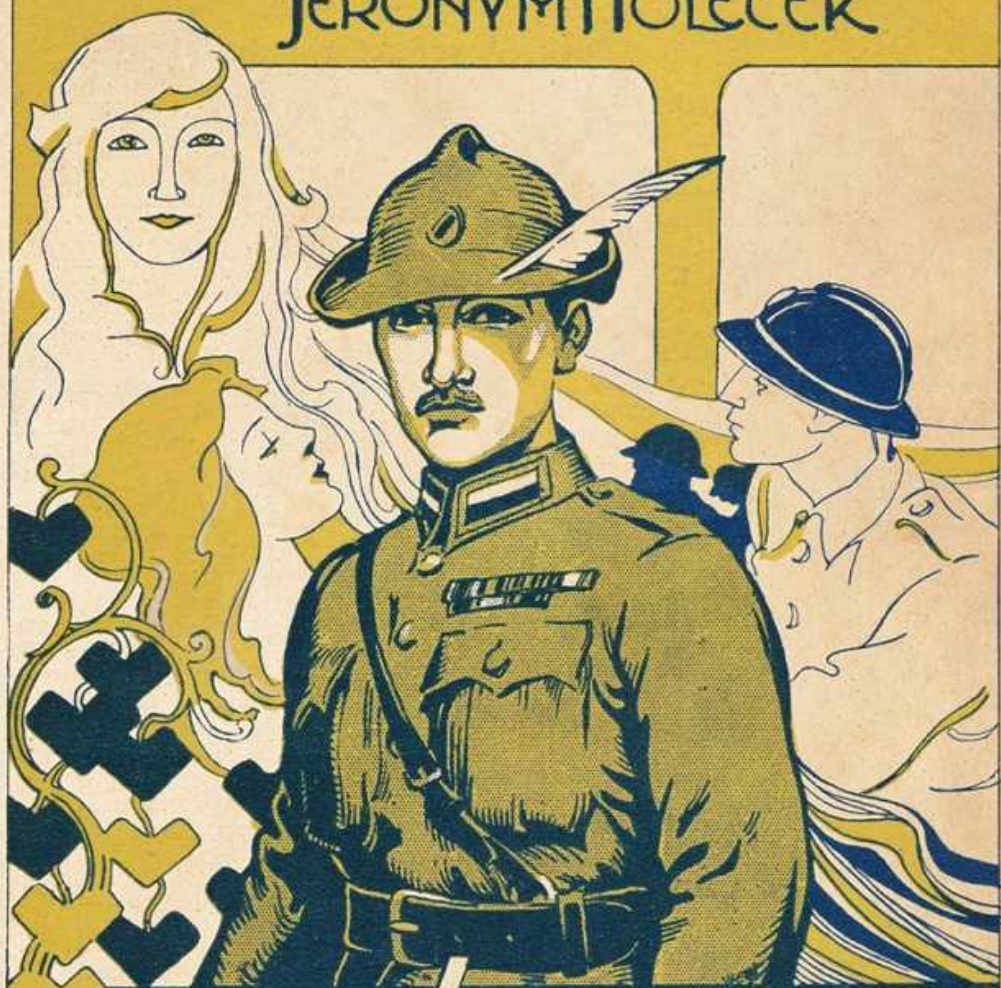

JERONYM HOLEČEK

NÁVRAT

KUS LEGIONÁŘSKÉ EPOPEJE

NÁVRAT

NÁVRAT

JERONYM HOLEČEK

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Jeronym Holeček, 2019

Cover © Lukáš Tuma, 2019

Czech Edition © Československá obec legionářská,
Nakladatelství Epoque, Praha 2019

ISBN 978-80-87919-60-6 (Československá obec legionářská)

ISBN 978-80-7557-212-7 (Nakladatelství Epoque)

ISBN 978-80-7557-764-1 (PDF)

Milé čtenářky, vážení čtenáři,

Československá obec legionářská se v poslední době snaží připomínat odkaz příslušníků čs. revolučního vojska z období první světové války a boje za národní samostatnost různými formami. Asi nejviditelnější formou je pojízdné muzeum Legiovlak a pořádání různých výstav, přednášek či konferencí. Vydáváme však také mnoho publikací. Asi nejznámější je ediční řada pamětí čs. legionářů, ale další témata jsme zpracovali formou populárně naučnou i v podobě vědeckých monografií. Touto knihou se pak pouštíme i na pole beletrie.

Návrat však není čistá beletrie, jde o román částečně autobiografický. Autor v něm zachytil vlastní vzpomínky z let 1918–1919, kdy se jako italský legionář vrátil do vlasti a zúčastnil se bojů na Těšínsku a s Maďarskou republikou rad o Slovensko. Své zcela autentické zážitky doplnil o prožitky a osudy svých spolubojovníků a kamarádů, z nichž někteří jsou dobře identifikovatelní a někteří další vtěleni do jedné, smyšlené románové postavy. Jejich prostřednictvím se tak dostaneme k srbské armádě, do Ruska zmítaného bolševickou revolucí, mezi bohémskou ruskou emigraci v Paříži nebo poznáme společenský život v mladém Československu. Text je tak zajímavou sondou do duše a života vojáků, přičemž pro některé pasáže by asi v „tradičních memoárech“ nebylo zcela místo.

Nejen proto jsme se román *Návrat* rozhodli vydat, ale také kvůli tomu, že dva totalitní režimy tomu v minulosti zabránily. Kniha zároveň vychází u příležitosti 100. výročí bojů na Slovensku, během kterých se jeho autor prokázal jako statečný a schopný důstojník a obdržel třikrát Československý válečný kříž. To, že odvaha není Holečkům cizí, prokázal jeho syn, který se jako mladík zapojil do protiněmeckého odboje za druhé světové války. A byl také vytrvalým iniciátorem vydání kompletního

románu *Návrat*. Velkého pomocníka našel v Karlu Štusákovi, tehdejším redaktorovi *Národního osvobození*, který se textu chopil a s velkým nasazením připravil k novému vydání. Práce to nebyla lehká, ale nakonec se mu podařilo román upravit tak, aby obstál u náročného čtenáře 21. století. Za to mu patří velké poděkování.

Věříme, že se Vám kniha bude líbit a *Návrat* tak úspěšně rozšíří řady tzv. legionářské literatury.

Mgr. Michal Rak, Ph.D.
koordinátor publikační činnosti ČsOL

Moto: *Et libri sua fata habent*

ÚVODEM

Jeronym Holeček se narodil 17. dubna 1891 v Praze jako nejstarší potomek spisovatele a básníka Josefa Holečka (27. 2. 1853–6. 3. 1929), autora zejména desetidílné románové kroniky venkovského života *Naši* a prvního českého překladatele karelofinského eposu *Kalevala*. Po vystudování Státního čsl. reálného gymnázia v Praze 5 – Smíchov, Husova ul. 498/3 (nyní Drtinova), v roce 1909 absolvoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a krátce učil na Karlínské obchodní akademii. Jeho další kariéru přerušila – tak jako mnoha jiným – první světová válka (1914–1918), kterou prožil jako srbský, francouzský a italský legionář takto: roku 1916 byl zajat v Rusku, připojil se ke skupině Jihoslovanů (doma byl též profesorem srbochorvatštiny) a s nimi byl transportován přes Archangelsk po moři na srbskou soluňskou frontu. Na jaře 1918 byli poslední čs. příslušníci ze srbského vojska převedeni k naší armádě do Francie. Když se začalo formovat naše vojsko v Itálii, mělo nedostatek důstojníků, a on byl mezi těmi, kteří tam byli posláni jako posila. Domů se vrátili před Vánocemi 1918 v italských uniformách (pláštěnka, klobouk s pérem).

V letech 1922–1923 prošel Válečnou školou – třídou maršála Foche v Praze. Demobilizoval až v roce 1925 v hodnosti majora generálního štábu čs. armády. Do té doby byl též dopisovatelem a později redaktorem *Národního osvobození* (tehdy deníku, od roku 1990 čtrnáctideníku), zprvu pobočky v Bratislavě a poté v Praze, a to převážně kulturní rubriky. V redakci pracoval i po změně *Národního osvobození* na týdeník *Naše zprávy* v době okupace, a to prakticky až do své smrti, kdy 11. ledna 1941 v nedožitých 50 letech podlehl zákeřné chorobě.

Obdivuhodná byla jeho znalost devíti cizích jazyků, včetně jím milované latiny a řečtiny. Napsal nespočet článků, povídek, esejí a literárních kritik. V Knihovně Svazu národního osvobození vydal brožuru *Antika – brannost – legie* (Praha, Pokrok 1937) s podtitulem „Několik studií a poznámek“ (= k uzákonění branné výchovy). Druhé, upravené vydání

této knihy pod názvem *O nový typ československého vojáka* s podtitulem „Úvahy o brannosti“ a s předmluvou Dr. Radima N. Foustky vyšlo o 10 let později (Praha, Dělnické nakladatelství 1947). Pod pseudonymem Václav Polanský napsal výstižnou biografii o osobnosti svého otce s názvem *O Josefu Holečkovi* (Praha, Pokrok 1940).

Hlavní životní dílo Jeronyma Holečka *Návrat* vycházelo nejdříve jako románová příloha *Národního osvobození a Našich zpráv*. Knižně vyšel pouze 1. díl jako 23. svazek Knihovny poutavé četby (Brno, Moravský legionář 1933), ve kterém autor beletristicky popisuje náladu, vztahy a názory vojáků a velitelů, které konec první světové války v roce 1918 zastihl v Itálii, a jejich odchod do Československa. V dalších dvou dosud nevydaných dílech se líčí „Bitka u Miškovce“ a „Obrazy z bojů o Slovensko“ roku 1919. Jde o „Kus legionářské epopoje“, jak zní podtitul knihy, která svou autentičností je i přínosem obecné, a zvláště vojenské historii.

Kompletní rukopis byl připraven do tisku a v roce 1946 dán k vydání v nakladatelství Čin v Praze 1 – Nové Město, Hybernská ul., s předmluvou spisovatele a novináře Karla Nového. Kniha měla vyjít po roce 1948. Za totalitního režimu byly ale spisy Jeronyma Holečka výslovně uvedeny v seznamu zakázané literatury („libri prohibiti“) a nesměly být vydávány.

Roku 1951 jsem proto požádal nakladatelství Čin o vrácení rukopisu. Bylo mně sděleno, že všechny rukopisy musely být odevzdány nakladatelství Mír v Praze 1 – Nové Město, Národní třída, které je deponovalo v přízemním krámu v Praze 11 – Žižkov, Kalininova ul. 571/5 (nyní Seifertova). Odtud se mně podařilo rukopis vyzvednout (chyběla však předmluva K. Nového) a až do tohoto vydání k tisku jsem ho měl u sebe.

Po roce 1989 jsem cítil synovskou povinnost trilogii vydat. Pokoušel jsem se o to stále, avšak příznivá doba nastala teprve nyní, v době oslav 100. výročí první světové války a 100. výročí bojů o Slovensko. Román jsem nabízel několika nakladatelstvím, která však bohužel převzetí odmítla především z důvodů složitých redakčních úprav. Románu *Návrat* se ujal teprve Bc. Karel Štusák, který rukopis redakčně zpracoval a upravil a kterému tímto upřímně děkuji. Poděkování patří též mému synovi Ing. Janu Klojdovi, který připravil elektronickou verzi. Po mé několikaleté spolupráci s nimi jsem roku 2017 nabídnul román Československé obci legionářské v Praze, která se rozhodla ho vydat.

Další můj velký dík patří proto i ČsOL, zvláště pak jejímu tajemníku Jiřímu Filipovi a koordinátoru publikačních činností Mgr. Michalu Rakovi, Ph.D., jakož i vůbec všem, kteří se podíleli na vydání románu. Trilogie vychází sice v nezbytně upravené, zkrácené a zmodernizované formě, avšak se zachováním kontextu autora; nově je doplněna vysvětlivkami, a fotografiemi. Původní titulní obálka je převzata z 1. dílu z roku 1933 a navrhl ji akademický malíř a také legionář Jaroslav Malý.

Román *Návrat* vychází k 128. výročí narození Jeronyma Holečka a 78. výročí jeho smrti. Jeho tvorba se právem řadí mezi ostatní autory legionářské literatury.

Jeronym Holeček je pochován v Praze 10 na Vinohradském hřbitově v rodinném kolumbáriu, kterému vévodí busta jeho otce Josefa Holečka.

L. P. 2019

*JUDr. Pavel Holeček
člen VHS Zpravodajská brigáda
válečný veterán (2. domácí odboj)*

I. DÍL

Návrat

(Kus legionářské epeje)

1. Příměří

V Itálii se stal mým rotným velitelem poručík Janko Garaja. K nejmladšímu pluku československého vojska dostali jsme se společně z Francie, kde jsme sloužili u 22. pluku československých střelců, ale každý u jiného praporu. Do Francie jsme přišli z Balkánu ze srbského vojska a na Balkán z Ruska. Znali jsme se od počátku října 1916 z Oděsy. Garaja vylízával se tehdy ze zranění, utrženého pod Kokardžou v Dobrudži, a já jsem se tehdy zrovna dostal do srbského dobrovolnického sboru. Že jsme pouť kolem Evropy na Balkán a odtud po půl roce po Středozezemním moři přes Afriku, a konečně z Francie do Itálie nekonali sami, rozumí se samo sebou. Nebyli jsme žádní diplomaté. Podobných Čechoslováků, jakými jsme byli, usilujících o násilný a vítězný návrat domů, chodilo nás obyčejně více pohromadě, tolik, aby to stálo za vojenský transport. Nikdy však jsme spolu nesloužili u stejného pododdílu. Až nyní v Itálii. Garaja byl představeným, já podřízeným. Na poručíka byl povýšen při odchodu z Francie do Itálie.

Garaja od chvíle, co jsme se octli v bezprostředním služebním poměru, začal se nejdříve důsledně držet pravidla služba je služba a družba je družba. Ve službě se na mne mračil, díval se, jako bychom se poprvé v životě viděli, a když se mu něco nezdálo, zapomínal, že v čs. vojsku jsme „bratře, ty...“ a spouštěl velitelsky „podporučíku, račte“. Úlohu představeného dovedl tu hrát velmi důsledně. Mimo službu hrávali jsme však spolu préférence a klábosili jako rovný s rovným. Jen tu a tam vstupovalo do něj jeho stařešinství. Skočil-li jsem mu do řeči, obořil se takto: „Mlč, když starší hovoří!“ neřekl-li to důrazněji po polsku: „Stul pysk, cholero!“ Přirozenější české „jazyk za zuby!“ ho nenapadlo. Celkem vzato, rozuměli jsme si dobře. To „stul pysk“ měl od polských feldjägrů císaře

pána rakouského. Sloužil u nich jako já, ale nikdy jsme se nedomluvili, že by se byly naše cesty už v Rakousku zkřížily. Naše myslivecké prapory patřily dvěma různým brigádám.

Podobných chlapíků, jako jsme byli s Garajou, bylo v Itálii u trenta cinque regimento czecoslovaco více. Myslím s podobnou legionářskou kariérou. Bylo nás dost, že jsme stačili u pluku udávat tón. Dělali jsme si tam zkrátka, pomalu co jsme chtěli. Italové, ač z počátku nejen pluku, nýbrž i praporům velel Ital, dali nám sice do rukou svoje výcvikové příručky, ale my jsme si výcvik vedli hlavně podle toho, jak se to dělalo u čs. brigády ve Francii, nezapomínajíce ovšem na jadrnost, kterou jsme si přinášeli ze srbského vojska. Jména „dědečka“ Sallé a pedanta Prignota uvedl bych tu jen mimochodem.

Na italské předpisy dívali jsme se pomalu s opovržením. Byly předválečného data. Módu v tom, jak se vede válka, udával tehdy maršálek Foch a my jsme se přirozeně snažili držet módy poslední.

Když ve Folignu, sídle kádru československých vojsk v Itálii, jakž takž jsme dali dohromady první a druhý prapor našeho pluku, byli jsme přemístěni do severní Itálie, do okolí Barbarana, abychom se tu někde připojili k ostatním jednotkám našeho armádního sboru a společně pak podnikli něco nevidaného. Našemu pluku tehdy ovšem chyběl ještě třetí prapor a kulometné roty. Speciální pododdíly rovněž teprve byly v zárodcích, ale regiment se z toho všeho už vyklubával zřejmě den ode dne.

Ve Folignu opustili jsme kostel, dávno znesvěcený, v němž Garajova rota byla ubytována, a kamenné svaté, kteří z výstupků a výklenků s menážšálkem se zbytkem makaronů nebo rýže v sepjatých rukou jistěže orodovali za vítězství italských a československých zbraní. Rozloučili jsme se s krčmářkou Pepičkou, předobrou duší, která oplakala každý pochodový československý prapor, a za hlučných ovací obyvatelstva s „Lví silou“ a „Rudým praporem“ na rtech odmaširovali jsme jednoho krásného odpoledne na nádraží.

Zase jedna etapa byla za námi. Cestující vojáci, po vojensku řečeno transportovaní vojáci, méně než obyčejní cestující, se ohlížejí zpět po místech, která opouštějí. Druhého dne jsme byli už na stejné zeměpisné šířce s Benátkami, o Folignu už jsme ani nevěděli. Sossano, městečko nebo větší dědina, stalo se naší novou posádkou.

Že bychom byli zrovna planuli bojem, nechtěl bych tvrdit. Ty tam byly časy, kdy jsme chvátali, abychom se svou válečnou troškou snad nepřišli pozdě, jako tomu na příklad bylo roku 1916 při vyhlašování vojny Rumunskem. Byli jsme odevzdáni jaksi do vůle osudu a celkem počítali, že válka potrvá ještě přes zimu do jara, léta 1919. Počátečního odbojného nebo revolučního kvasu v našich vojácích také už nebylo. Nebylo jim už ničím nevidaným, neslýchaným, že jsou československými vojáky, neznali už onoho sebevědomého pocitu starších legionářů, kteří se kdysi domýšleli, že na svou pěst každý z nich zahajuje odboj. Mnoho z našich vojáků dostalo se do Itálie za poslední červnové ofenzívy a tu slyšeli, že v Itálii už je pomalu celý armádní sbor československý, v Rusku také – ne-li víc – ve Francii čs. brigáda – a tak, jaké pak fraky. Cizí jim byl též někdejší pocit nejistoty, že k čemu to všechno povede, nejistoty dráždící k odvaze a úpornosti.

Se sossanským obyvatelstvem vycházeli jsme ihned znamenitě. Italština je zvláštní jazyk a Italové lid povídavý. Jakmile se mezi nimi octneš, pokoušíš se si s nimi povykládat, aniž by ses předtím kdy italsky učil. Poprvé jsem to zkoušel, když s jihoslovenskými dobrovolci na podzim roku 1917 jsme projížděli celou Itálií od Nizzy až do Tarenta. Tentokrát jsem se do italštiny již předem trochu pustil. Když v Belfortě došel slech, že od francouzské legie něco nás bude přeloženo k italské, koupil jsem si italskou učebnici. Ale kolik se toho dá tak nahonem pochytit! Abych se domluvil, byl jsem tak drzý, že jsem si Petrarkův a Carducioho jazyk improvizoval podle francouzštiny a latiny.

V Sossanu jsem také spravoval důstojnickou jídelnu a v této funkci jsem s obyvatelstvem dost přicházel do styku. Jako s odborníkem a konkurentem seznámil jsem se záhy se sossanským hospodským. Po několika setkáních mne pozval, abych k němu přišel večer ne jako host do hospody, nýbrž jako dobrý známý, že budou ptáčci, znamenití ptáčci. Italové totiž v přírodě pobíjejí kdejaké živé stvoření, aby si na něm pochutnali, drobné ptactvo loví pomocí sokolů a ptáčekové jsou jim zvláštní lahůdkou.

Hostinský se hodně naplahočil po stránkách, porostlých nižším i vyšším křovím v okolí Sossana, než ptáčky nalovil, že si na ně bylo možno i hosta pozvat.

„Dobrý večer, padrone. Nejdu pozdě?“

„Zrovna včas. Honem, honem dál. Pomůžete mi je péci. Já zatím namíchám ocet, olej na salát. To víte, tyhle dvě věci člověk nemůže těm ženským svěřit.“

Dal jsem se tedy do toho, obdivuje jednoduchost a důmyslnost zařízení, jež otáčelo rožni, na kterých byli ptáčkové nabodáni. Přihrabával a rozhrabával jsem řeřavé uhlí na otevřeném krbu, který zaujímal čtvrtinu kuchyně, a pleskal při tom, co mi slina na jazyk přinesla. Hostinský se mohl se vším uchvátat, ale přece mu to nějak nešlo od ruky, jak se Italům často stává.

Povídám svému hostiteli: „Až já vás pozvu, tak v mé kuchyni v starém panském domě si upečeme vola. Že tam za starých časů pékali celé voly? Tak velký je tam krb.“

Třeba však podotknout, že na otevřeném ohni už jsem tam nevařil, nýbrž na slušném sporáku, který stál uprostřed velikánské kuchyně.

Hostinský nato jal se vyprávět nějaké historie starého zámku. Po pravdě řečeno, všemu jsem mu nerozuměl, předstíral jsem však dokonalý zájem a dokazoval jej sem tam nějakým slůvkem.

Večery začínaly už záhy a pro samou chválu večeře ani jsme nezapozorovali, že už je dosti pozdě. V šenku, kam bylo vidět skrz skleněné dveře, postávali už jen dva tři Čechoslováci. Už jsem se též zdvihal, ale hospodský mne ještě zdržoval, že je čas, dokud podomek a děvečky neuklidí. I řeč nám docházela a každý hřmot bylo slyšet zvlášť.

Tu z ulice do ztichlé hospody dolehly zmatené křiky. První, co nás napadlo, bylo, že se na ulici vojáci mezi sebou porvali, druhé, že se nepohodli s civily. Křik však se vzcháhal, že nemohlo jít ani o jedno, ani o druhé. Konečně dolehla zvenčí srozumitelná slova: „Pace! Mír! Příměří! Armistizio!“

Šli jsme se na to podívat, ale na ulici nebylo toho mnoho vidět. Nebylo možno rozpoznat, kdo to do noční tmy vyvolává „páče, páče“ a zda má všech pět pohromadě. Ze sousedních domů rovněž vyhlíželi, co se to děje, a tak otevřenými dveřmi a okny dostávalo se do ulice stále víc a více světla. Za chvíli celé Sossano bylo opět vzhůru.

Po osobě, která zvěst o příměří přinesla a rozhlašovala, nikdo se neptal a rovněž nikoho nenapadlo zapochybovati, zda je pravda, co se s takovým křikem roznášelo, nebo se tázat po podrobnostech. Čert ví, podle

čeho jsme všichni poznali, že tu nejde o blábolení pošetilého šaška, nýbrž o pravdu pravdoucí.

Radost Italů byla přenáravná. Hned se rozjásali, a od radosti zrovna třeštili. Nám Čechoslovákům se vnucovalo, že tak velkou událost třeba přijmout s trochou důstojného klidu. Třebas by se válka vždy spravedlivě kladla vedle hladu a moru, přece jest jen něčím jiným. Neukládá jen utrpení, nýbrž i aktivnost. Pro radost z průměří nelze zapomínat, jak to dopadá s vítězstvím.

Naše hospoda znovu se naplnila lidmi všeho druhu, Italové už jásali nad mírem. Čechoslováci byli tím více v rozpacích, neboť každý by se rád otázal, jak se to skončilo a jak to dopadá s nimi. V tom zmatku však nebylo ani možno nikoho se otázat, ani zjistit, kdo v městečku zprávu o průměří první obdržel, a dopídit se tak aspoň autentického znění.

Čím více rostlo italské rozradostnění, tím více zmocňovala se Čechoslováků vážnost. Italové radostí už jen zářili, naši se až kabonili.

Garaja se jen uškříbl, když vešel do hospody: „Inu, přicházíme o chléb,“ a tvářil se uštěpačně. A hned zase vypadal, jako by se na něj sesouvala hora neštěstí. Domácí lidé si povšimli jeho výrazu a tázali se: „Co povídá, co povídá pan poručík?“ Bylo to směšné, jedno i druhé.

„No, že vojáci přicházejí o svůj chlebiček,“ opakoval Garaja.

Všichni jsme však čekali, že od Garaji, když se tak šklebil, uslyšíme nějaké cenné podrobnosti a ne takovouto mrzkou poznámku.

„Mír, mír je zase, pane poručíku,“ dal tomu výraz italský hostinský, nereaguje vůbec na jeho slova.

„Především, jakýpak mír. Jen o průměří s Rakouskem došla zpráva. Průměří není přece ještě mírem,“ namítal Janko Garaja.

„Tak co tedy je?“ vybuchl Ital. „Průměří nebo mír! Hlavní je, že je konec války.“

„A to zas ne. Průměří k válce má vždy blíže než mír. To je jen taková přestávka ve válce. Podívejte se, Němci dosud nekapitulovali, jen Austrijáci. Tož z toho ještě nic nekouká.“

„Vy tedy myslíte, že Itálie ještě dále povede vojnu s Němci?“

„Ovšemže,“ pitvorně vážně přisvědčoval Garaja. Do duše Itala tím kápl kapičku hořké pochybnosti, ale nepřesvědčil jej.

Mezitím do hospody přišlo ještě několik Čechoslováků. U roty na sebe jen tak něco hodili. Nedalo jim, aby se nešli podívat, co se to vlastně děje.

„Je to pravda, pane podporučíku, že je mír?“ tázal se mne jeden střelec. Garaža otázku zaslechl, vložil se mezi nás a drsně pravil: To ‚pane‘ jsi měl, bratře, nechat v zajateckém táboře, nebo ještě lépe v rakouských zákopech. U nás jsou jiné moreasy.“

„Já jen myslil, bratře poručíku, že když je tu zas mír, že i tomu bratrství bude konec,“ bránil se bratr střelec.

Pozornost však na sebe upoutalo několik mladých důstojníků, které pouliční křik vylákal od karet z důstojnické jídelny a které sem přivedla osvětlená okna hospody. Jak vcházeli, zalehl do šenku též nový jásot: „Pace! Evviva la pace!“

Byl to už dokonalý zmatek. Po tak dlouhém válčení skutkem i hubou bylo těžko srovnat v mysli, že by se mír mezi lidi skutečně vrátil, že děla umlkají, že už nebudeme po nocích chodit do zákopů, rýt se v zemi jako krtci, krčit se za skaliska, odstřelovat je, starat se o munici, že zanecháme toho potloukání se světem, na něž jsme přivykli, a že dokonce se vrátíme domů. Naše společné úsilí zde v malém, abychom dali dohromady ještě jeden pěší pluk, že by najednou bylo zbytečné? Že to patrně už nemá smyslu, leda pro parádu, vojenskou parádu, kterou někde doma světovou válku ukončíme. „Válčil by až do roztrhání těla,“ říkávali vojáci o těch, v jejichž jednání, myšlení i řečech už vůbec vymizely stopy po civilním životě. Je to věrné vystižení vojácké a zvojačtělé mysli, neboť o životě a smrti voják neuvažuje a je mu úplně jedno, nechá-li kde kejhák nebo nenechá.

V hospodě bylo jako o tancovačce, až na to, že ženské tu snad vůbec nebyly. Nikdo si nesesal. Vojáci a civilisté tvořili celek, třebaš různorodý, zaujatý jednou věcí. Hulilo se ovšem nezřízeně, z vlastního i cizího tabáku. Brzy elektrické lampy jen mdle a mátožně prosvítávaly oblakem dýmu. Vzduch stával se těžkým.

„Inu, jde se domů,“ zavýskl si z kouta náš voják.

To bylo heslo pro nás cizince. Přestali jsme pozorovat italskou radost z míru, přestáli jsme po tom výkřiku své zaražení a neurčitý, ale všem společný pocit, že tak velikou událost třeba spíše přijímat s důstojným klidem než s nezřízeným jásotem. Přestali jsme se nutit do uvažování a posuzování.

Škoda z nás krčmáři nevzešla. Že důstojníci šli později domů než vojáci, je ovšem taky pravda. Toho večera, aby se lišil od druhých, už se ani karty nehrály a řeči se vedly o tom, co bude, než o tom, co bylo. O půlnoci Strnad již klímal nad stolem a holobrádkové měli víc rozumu, aby se šlo spát, než staří mazáci.

Venku chlad ovanul všechny velmi příjemně. Holobrádkové šli napřed a o cosi se tiše přeli. Za nimi na dvacet kroků se Strnadem a Garajou šlo nás asi stejně tolik.

V tom Garaja si povšiml, že Sossano je dokonce osvětleno. Malinké žárovičky třepaly se na vysokých sloupích v jasném chladu noci. Nikdy jsme je dosud neviděli.

„Bratře Strnade,“ povídá Garaja, „že ji nesestřelíš?“

„Což jsem něco pil? Tu je toho,“ a Strnad už z naganu prásk a žárovka se rozstříkla. „Teď vy druzí!“ odfoukl si furiantsky. A polupali jsme cestou kdejakou žárovku.

Ale spát jsme nešli. Zastavili jsme se ještě ve mlýně. Po pravdě řečeno, dostali jsme se tam omylem. Stál v řadě s ostatními domy. Skleněné dveře byly osvětleny, a kdo šli první, mysleli, že je to kavárnička.

Vpád do mlýna dopadl dobře. Chodili jsme tam potom denně za sestrami mlynářkami Lúciou a Máriou Cremonese.

2. Garaja věší vojancinu na hřebík

Ráno se poručík Garaja probudil zrovna se svítáním. V hlavě měl hodiny i s budíčkem a nepotřeboval nikoho, kdo by ho burcoval a šetrně uváděl do kolejí denního života, jak to často už mívají zařízeno takoví velcí vojenští páni, jakými jsou velitelé rot. Říkal, že nepotřebuje chuť. Jeho pomocníka v domácnosti, černoookého a pihovatého bratra Tonda, tahle Garajova vlastnost nejednou mrzela, ale marně se snažil s ranní kávou přijít o pět minut dřív než v pravý čas. Bratr Tonda cítil se takto zkrácen na svých zásluhách o naše odbojné hnutí a rodící se republiku.

V posteli se Garaja neprobouzel ani neprotahoval, ale teprve když po jazyku mu splynulo místo nábožného povznesení myslí k bohu jeho „pša krev“ a po italském vzoru „porca miseria“, přišel dokonale k vědomí. A tu nejprve ho napadlo, že bylo zcela zbytečné zapadnout ještě k těm mlynářkám. Potom teprve přišla mu na mysl hlavní událost včerejšího večera – příměří, mír. „Co tomu asi říkají doma, vědí-li pak vůbec už trochu jasně, jak vypadá celková světová situace? A tak, už to nebude ani dlouho trvat a uvidím se zase s Věruškou,“ říkal si zrovna ve svých myšlenkách, jak činíváme po ránu. Při této myšlence nebylo mu však nijak zvlášť blaženě. Cítil jakousi nevěrohodnost této lyriky i představy o celé té bytosti, kterou nazýval křestním jménem. Dobrá tři léta ji neviděl ani o ní neslyšel a za tu dobu bůh ví, co se stalo se skutečnou Věrou i s jeho představou o ní, dobrá tři léta nedostalo se mu známky toho, že Věra si aspoň někdy také naň vzpomene. „Ale ten lotr Strnad – že v tom mlýně našel zas druhý domov?“ pokračoval Garaja ve svých myšlenkách.

O tom, že nastává zas mír, už nijak nezapochyboval. Včera večer nechtěl sice ani svým uším věřit, nyní však to bylo naprosto nesporné. Celá čtyřletá vojna byla rázem za ním a dva páry vysokých bot vedle dveří připadaly mu docela komické svým válečnickým vzezřením. Den před mobilizací sváželi u nich poslední drobet ječmene, to byl konec míru a tady to italské hnízdo, čs. vojáci, Lučia a Mária vedle ve mlýně – to je opět začátek. Mezitím: Halič, Karpaty, Bukovina, Rusko, Dobružďa,

Nadinka, revoluce, Sibiř, Mandžurie, Vladivostok, Balkán, Francie, Alasko, Eperney, Itálie – a všechno na státní útraty.

Garaja cenil zuby, křivil ústa, přihrabával si pačesy, díval se na hodinky ležící na nočním stolku a byl zcela sám se sebou spokojen. Připravovalo se v něm rozhodnutí, co nyní v civilu počne. Ovšem nechválalo to. Zatím půjde se svou rotou na kopeček ke kříži a podle stanoveného rozvrhu bude ji cvičit v umění válečném.

Bez zaklepaní přišel do pokojíku pihovatý Tonda se snídaní. „Bratře rotný, prosím tě, řekni ty mi, kdy ty vlastně spíš?“ obořil se bez ceremonií sluha na svého velitele.

„A pěkně vítám, Toníčku, to jsou k nám hosti. A ty zas, Toníčku, neráčil bys pozdravit a říci dobré ráno?“

„Nazdar, bratře poručíku,“ opravil se bratr Tonda, aby dobré jitro neřekl.

„Dobré jitro, kážu, abys řekl,“ stál na svém Garaja.

„No počkej bratříčku, počkej, na to je dost času.“

„Jak to?“

„To až budeme v civilu. Podle předpisu, dokud jsme na vojně, ti řeknu ‚nazdar,‘ ale ne ‚dobré jitro,‘ či jak ty říkáš ‚dobré ráno.‘ Ale ty zase bys mi měl taky podle předpisu odpovédět...“

„... hřímavým zdar,“ zařval Garaja svému sluhovi do ucha.

„Neřvi na mne, bratře rotný. Copak jsem ti něco udělal?“

„Ty jsi ale strašpytel, když se hned polekáš.“

„To víš, to bych byl šel do naší armády, kdybych měl pro strach uděláno. Ani tebe se nebojím,“ bránil se durdivě pihovatý Tonda.

Skutečně o toto šlo mezi nimi od začátku. Když ve Folignu službyvedoucí strážmistr bratra Antonína Rubše vybral, že by se hodil, aby spravoval Garajovu důstojnickou kočovnou domácnost, Garaja na Rubše vyhrkl: „A bojíš se mne?“

Rubeš jen se ušklíbl, a že ho ani nenapadne.

Garaja dal se do snídaně a Tonda na něj naléhal: „Bratře poručíku, a co teď budeme dělat?“

Bylo zjevno, že se to vztahuje na zprávu o příměří. Garaja chvíli váhal s odpovědí, neboť sama otázka byla příliš závažná, a jak víme, Garaja se jí zabýval už sám před příchodem Tondovým. Na jistou odpověď však dosud přijít nemohl.

„Ale,“ řekl konečně, polykaje poslední hlty kávy, „nejprve se dáme od všivít a pak uvidíme.“

„Co to povídáš, bratře rotný?“ vyjeveně zeptal se Tonda.

„No, že se nejprve od všivíme,“ opakoval Garaja.

„A to bych si zas já vyprosil! Kdyby to bylo před lidmi, ještě by si mysleli, že tě tak špatně držím v pořádku, že máme vši.“

„Na vojně a nemít vši! Copak je veš něco neslýchaného?“ otázal se poručík.

„Ale s tebou není vůbec žádná řeč,“ odsekl Tonda, který vůbec býval hned nakvašen. „Vši nejsou ovšem žádný div, ale přijde na to, kdy a kde. V zákopech by to bez nich ani nešlo, ale tady v zázemí by to byla ostuda.“

„Toníčku, odpusť!“ pitvorně zkroušeně omlouval se Garaja, „ale já jsem především myslel na tu morální zavšivenost.“

Bratr Tonda se rozhorlil: „A ty jsi mi pěkný! My si myslíme, jaké to slavné skutky neděláme, že jsme v té naší armádě a že jsme šli bojovat za svůj stát, a teď když najednou má toho být konec a když jsme to vyhráli, tak ty, který jsi v tom, jak si myslím, jako ryba ve vodě, najednou mi tu vykládáš, že všechno to je darebáctví!“

„Člověče, ale to jsou dvě věci, které motáš dohromady. Jak bych ti to krátce řekl?“ Ale Garaju hned nenapadal žádný stručný a lapidární výklad. Napadalo ho, že válka je nezbytné zlo, pasivita, marnění duchovních i materiálních hodnot, pouštění krve žilou, které pro lidstvo může mít blahodárné následky, ale které je přece jen plýtváním životní síly – mír naproti tomu že je tvořivý atd. atd., ale toto vše bylo by rozumováním na dlouhé lokte, které vyslechnout bratr Tonda sotva by měl trpělivost. Nakonec vrátil se poručík k těm vším, které je dostaly na tyto myšlenky: „Koukni se, Toníčku, zůstaň u těch vši! Sám jsi povídal, že v poli je to bez vši nemyslitelné. Proto začnou-li lidé zase všeobecněji užívat rozumu, nebudou se snažit, aby se pokud možno všichni dostali do střeleckých zákopů a při tom je zdokonalili tak, že by tam ani vši nebylo, ale prostě budou se snažit, aby nemuseli lézt tam, kde sám říkáš, to bez vši ani nejde.“

Ani jeden, ani druhý však tímto výkladem nebyl spokojen. Tonda už mlčel, kartáčuje poručíkův širák.

„Tož já ti povím, co nejdříve udělám. Abych v civilu neztrácel čas, tož si ještě tady na vojně dám spravit zuby. Pro mírové časy musíme se dát zrestaurovat.“

U roty onoho odpoledne se mnoho práce nenadělalo. Zpráva o příměří byla oficiálně potvrzena a cyklista z velitelství s tím byl za rotami zvláště vyslán. Všichni jsme byli přesvědčeni, že když je válce konec, především se musí něco stát s námi. Patrně nás bude použito k obsazení území, které po kapitulaci Rakousko-Uherska ještě bude zabráno, aby se spojencům bezpečněji vyjednávalo o mír. A což kdyby nás poslali do Francie? Tam s Bošem ta patálie ještě není u konce. To by však bylo na dlouhé lokte. Na francouzský front se svým výcvikem byli bychom trochu krátkí. Ale snad to vše bude přece jen mít rychlejší spád. Nejlépe by bylo, kdyby nás poslali směrem domů, směrem na Prahu – třeba pěšourem. Takové a podobné myšlenky nás napadaly a vykládali jsme si je velmi horlivě. Výsledek byl, že celý pluk byl jednou nohou už na cestě. Jen rozkaz k odchodu dostat.

V Sossanu dokonale jsem využíval postavení, které jsem měl jako šéf jídelny. Nechodil jsem ráno k rotě na tělocvičnou půlhodinku a za rotou jsem chodil pravidelně schválně tak pozdě, abych s ní nemusel do terénu cupat, nýbrž abych se za ní dostal na vlastní pěst. Na tyhle podzimní samotářské procházky si velmi rád vzpomínám. Patřil jsem chvíli sám sobě a nebyl jen součástí našeho vojenského organismu.

V trhu onoho rána dostalo se mi znamenité nabídky. Nešlo o žádné kachny ani husy, ale přímo o celý náš dobrovolný sbor v Itálii. Potkal jsem totiž v trhu svého včerejšího hostitele. Vzal si mne stranou a sděloval mi, že celou noc nemohl dobře ani usnout, že mu nešlo z hlavy, že my Čechoslováci s uzavřením míru na tom budeme tak špatně, že nebudeme mít, kde bychom hlavu složili. On, hostinský, že by však věděl rady a že snad by se to dalo nějak zařídit, že by nám Čechoslovákům nebylo zrovna zle. Itálie že je generózní a že by nám jistě byla dobrou matkou. Kulil jsem s neporozuměním na něj oči. Chvílemi se mi zdálo, že snad má o nás nějaké zkázonosné zprávy, snad doma, v Čechách, na Moravě, Slezsku, snad na Slovensku, že vyvedli nějakou politickou koninu, že jim nevydržely nervy – o ničem dobrém nesvědčila důvěrná starostlivost hospodského.

„No, snad to nebude tak zlé,“ pravím rezignovaně, očekávaje celou pravdu. Hostinský pokračoval: „Já bych pro vás věděl radu. Dalo by se to jistotně zařídit i u nás v Itálii po vzoru francouzském. Vždyť vy Čechoslováci docela dobře můžete zůstat u nás v Itálii. My vás máme velmi rádi. Co byste se nazdařbůh potloukali světem! Podívejte se, pane poručíku, já bych to zařídil takto. (V hlavě už jsem si dělal představu úplného našeho národního debaklu a smutně věšel hlavu.) Váš kamarád včera řekl, že vy vojáci přicházíte o chléb. Vždyť Itálie v Africe má taky kolonie. Itálie by si z vás mohla udělat takovou cizineckou legii a hned by se pro vás zase chlebiček našel. Co tomu říkáte? To je nápad. Není to dobrý, znamenitý nápad?“

„Pravda, pravda, to není špatné,“ odpovídal jsem mu už zvesela. „Ale my přece asi dříve zkusíme, zda se nedostaneme domů.“

„Ovšem, ovšem, každý svému domovu dává přednost před ostatním. Já jen myslil, když váš kamarád...“

„Děkuji, děkuji, já mu váš plán povím a druhým též. Vidím, že ve vás máme znamenitého přítele.“

„Ovšem, ovšem, Češi jsou znamenití vojáci.“

V nejlepším jsme se rozešli. Podobné epizody nebyvaly vzácností ani jinde, ani ve Francii, a v Rusku bývaly dokonce velmi časté. Mívaly pak nejednou komické pokračování, jestliže takovýto špatně o nás informovaný dobrý člověk padl na našince, který každé příležitosti rád využíval, aby o nás šířil správné informace. Takový našinec potom cizí dobrotisko svými informacemi tak zasypal a zmučil, že buď usnulo, nebo jeho sympatie se proměnily v živou antipatii.

Na kopečku u křížku Garaja stál uprostřed svých junáků a táhl s nimi na Prahu. Bylo samozřejmé, že o něco dříve nařídil návrat do Sossana. Cestou domů jsem pozoroval, že jeho sporá postava byla nějak urputnější než obvykle. O něčem se rozhodoval, ale patrně se dosud nerozhodl. Konečně mi polokomisně oznámil, dotknuv se úvodem psí krve, čímž dával znát, abych se ho na bližší netázal: „Poslechni, chlapče, s tou menáží si to zaříd nějak jinak. Bude nutno, abys nyní býval více u roty. Já se začnu ulevvat. Na ten mír dám si nejprve vyspravit tlamu – zuby.“

Stručnou dohru měla u plukovního a praporečnického raportu i naše slavnostní noční střelba. Plukovník se trochu rozčílil, že je to divoštství

a zdivočelost, rozmlátit v polovině městečka osvětlení, ač že nemůže nezapřít, že se mu líbí, že jsme tak dobří střelci. Kdyby ty žárovky nebyly tak dokonale pomláceny, že by se zlobil jinak a byl by nucen se domnívat, že jsme ztropili v opilosti prachsprostou výtržnost, takto však že se vidí, že jsme byli sotva podroušeni. Bratr Melichar, zkušený pobočník 7. srbského dobrovolnického pluku a později likvidátor celé druhé jihoslovanské divize, se nato vytasil se starým osvědčeným výkladem. Řekl plukovníkovi, že je to náš národní zvyk významnou událost přijmout a oslavit nějakým tím čestným výstřelem. Že je to ostatně mezinárodní zvyk, jmeniny a narozeniny veličenstev jsou i v civilizovaných zemích oslavovány dokonce ranami z děl. Plukovník na to, že je jeho svatou povinností respektovat naše národní zvyky a obyčeje, ale přece že, až se vyskytne napříště podobná příležitost, abychom si k slavnostní střelecké produkci předem od velitelství vyžádali písemné povolení. Náhrada za roztráštěné žárovky od nás požadována nebyla. Nechť už škodu uhradila elektrárna nebo městská rada sossanská, vzdejme za to dík aspoň touto cestou.

3. Přehlídka pluku

Nejbližší dni byly velmi vzrušené. Událost sypala se za událostí. Kapitulační Rakousko-Uherska, Washingtonská deklarace, odjezd naší delegace z Prahy do Ženevy, 28. říjen, kapitulace Německa – tak to přicházelo jedno po druhém. Aby se o tom všichni dověděli, pluk nebo divize bývaly shromažďovány na přehlídky a tam zvěsti bývaly slavnostně proklamovány. Celkem však k ničemu to nevedlo. Mluvenému slovu nebylo možno rozumět na tak velickém prostranství, jaké jsme obyčejně zabírali, a teprve dodatečně od muže k muži mohli jsme si sdělovat, oč vlastně šlo.

Jednoho krásného dopoledne, když už jsem zastupoval Garaju a spravoval jeho rotu podle všech věhlasných vzorů, které jsem měl na paměti, přišel zase poslíček z velitelství praporu a vyřizoval, že odpoledne máme se tam a tam shromáždit, že bude zase přehlídka. Podrobnosti kromě času a místa uvedeny nebyly. Měli jsme těch přehlídek, na nichž se na nás nikdo ani nepodíval, už dost, a byl jsem přesvědčen, že jsme svolávání zase na nějaký takový mítink, na němž nějaký pobočník bude rozhazovat rukama a to že bude jediné, co si odtud budeme moci odnésti.

Proto jsem bratrské rotě řekl, ať si tam jde, kdo chce, jak chce, sám že nic přehlížet nebudu, patrony a všeliká jiná přítěž že může zůstat doma, do batohů nechť si bratři strčí po věchtu slámy, aby se to nikomu neproneslo – beztoho že je tam hezký kousek cesty.

Odpoledne jsme si to na stanovené místo sypali jako na posvícení. O půl čtvrté pluk stál na širé louce. Rota vedle roty, naše šestá uprostřed. Čety na úrovni.

Od levého křídla, od 3. kulometné roty, plukovník začíná to brát vážně. Slyšíme odtamtud křik a za chvíli od 7. roty šeptem donášejí, že tam padají tresty za nevyčištěné pušky, nepřesnost úboru atd. Náš velitel praporu, major Scataglia, který se také nepřesvědčil, jak co je na nás v pořádku či v nepořádku, nervózně a se špatným svědomím přecházel po vyvýšené mezi před praporem. Konečně ho napadlo aspoň si sesumírovat početní stav praporu. Směšným gestem, jakým netrpěliví kantoři dávají pokyny

žákům nedoukům, aby si sedli, když nic neumějí, ale který u Italů znamená „pojdte sem!“ volal si jednoho velitele roty po druhém a nesměle se ptal, víme-li aspoň přesný počet svých podřízených.

Plukovníkovo řádění pomalu se přibližovalo. Nejprve jsem si řekl, zle je, ale nebyl bych z Arnautů, jak říkali nám, kdož jsme byli ze srbské vojenské školy, abych si to říkal dvakrát a pomýšlel na kapitulaci. Tu nás může vytrhnouti jen psychologie, tj. dá-li se plukovník polapit na tzv. vytírání očí.

Obešel jsem si pěkně četu po četě a polohlasně dával spasitelná poučení: „Ten plukovník to bere doopravdy. Jestli nám na to přijde, jak lajdácky jsme sem přišli, budeme bručet, až budeme černí. Spása je jen jedna: Až sem přijde, musíte ho očima ufixírovat, že se neopováží na nic ani podívat, sáhnout, ani zeptat. Žádné bráškovské usmívání! Rozumíte? Každý nechť se zakaboní, čelo zamračí jako loupežník. Takhle! Každý musíš se očima do velitele pluku zrovna vpíchnout a oči z něho nespustit, dokud nezmizí. Tak za ním hlavu točte, jako se to dělalo za císaře pána a před pány císaři. Každý se vytáhni o celou píd', ale hlavně se mračit a ostře hledět jako šelma. Zkuste to!“ Jakmile plukovník ukončil přehlídku 7. roty, vykročil jsem mu vstříc, salutuji a drze a zostra hlásím stav. Doslova jsem na něho křičel.

Plukovník ani nevyslechl celou litanii a jde k rotě. Ta je jako z kamene. Hotoví loupežníci a jako by říkali: „Ne, aby ses opovážil na něco sáhnout – kousneme!“ Hlavou kroutí, očima plukovníka probodávají a úplně podle starých zvyklostí následují, dokud ho nemají za zády. Když však plukovník už je za zády, každý si oddechne, ušklíbne se a hned je zase, jak byl – o píd' menší. Jen já sám vidím, jak ty sumky jsou žalostně splasklé, z tornistry tamhle ještě trčí stéblo slámy. Ten má druhé boty, ten ne, no, pěkný pořádek.

Tak míváme četu, druhou, třetí, čtvrtou. Všichni jsou stejně posupní, urputní, vzpurní – chraň se jich dotknout pohledem nebo slovem. Až v předposledním čtyřstupu, mezi těmi mrňousy, se na plukovníka přívětivě, ba líbezně, pousměje jeden Ďurka ze staré trenčanské župy a plukovník hned na něj: „Pušku!“ Plukovník vezme podanou pušku, mrkne na ni a hodí ji vojákovi pod nohy: „Deset dní.“ Mne však už jen chválí čacký vzhled setniny – a měl úplnou pravdu. Odcházej, ptá se velitele praporu:

„Jak se jmenuje tenhle rabiát?“ Přezdívka „tenente rabiato“ mi zůstala, dokud jsem byl u druhého praporu.

U sousední, Strnadovy roty, ač Strnad rád ze sebe dělal vzor vojenských ctností a byl hodně komisní, dopadlo to s přehlídkou hůře než u nás. Nikdo tam sice plukovníkovu nelibost neodnesl trestem na svobodě, ale celkový dojem a výsledek byl horší. Hned u prvé čety se plukovník pozastavil, že jeden voják šáteček na krk si přehrнул přes límec, jako se to nosilo v poli v rakouské armádě, a tím šátečkem si zakryl výložky na límci. „Co zas toto jsou za novoty?“ upadl plukovník v údiv, který na místě proměnil v kazatelství, což ostatně obojí k velitelství patřívá. „Ten muž se hanbí za národní barvy? Co třeba nosit sebevědomě, pyšně a okázale, s hrdostí a chloubou, co znamená čest, co je symbolem ducha vojenského tělesa, to tento muž zahaluje, aby se nevidělo, z jakého je stáda, k jaké trupě patří?“ A obrácen k čahounovi Strnadovi pokračoval: „A vy, velitel roty, vy to trpíte? Vy jste neměl času si povšimnout, že tenhle jedinec se zcela a radikálně opovažuje odlišovat od ostatních? Či jste si toho ani nepovšiml, pane poručíku? Vždyť ten váš voják před celým světem zapírá, že je vojínem československého sboru v Itálii! K tomu, pane poručíku a pane majore, nemůžete přece lhostejně přihlížet. Československý armádní sbor nosí jedny z nejkrásnějších barev, jež mu Itálie mohla propůjčit a které jsou současně vašimi národními barvami. Je skutečně ohavné a nešlechtné tyto krásné barvy zahalovat jakousi rouškou – snad smutku, snad nevděku. Vždyť jsou to výložky téměř totožné, jaké má sardinská brigáda, jedna z nejstatečnějších jednotek italského vojska. Jsem velmi nemile překvapen. Pánové, třeba se s větší pečlivostí věnovat morálce svých podřízených. Nesporně je to výsledek nedostatečné velitelské a otcovské péče, již je každý důstojník povinen vzhledem k svým podřízeným. Nikdy nepřestanu zdůrazňovat závažnost morální výchovy v duchu vzájemné pospolitosti, kamarádství a zcela správně i bratrství, jemuž vy Čechoslováci dáváte formální a oficiální výraz. Ale pánové, to se musí též nějak projevat...“

Maličký Ital, velitel praporu, i dlouhán Strnad trpělivě poslouchali kázání a stejně si mysli, že už toho bylo dost. Ale plukovník navazoval neustále větu větou, a když končil třemi puntíky a nastalo ticho, nikdo nevěděl, zda plukovník skutečně už skončil, či jen nabírá dechu k novým tirádám.

K radosti všech postižených plukovník se vymluvil a pokročil dál. Kazatelská rozhorlenost ho přešla a rázem zaměnil ji přívětivostí zvěda-
jící podrobnosti. „Odkud je tento střelec, jak je stár onen, jak se jmenuje
tenhle,“ tázal se italsky, postupuje od čtyřstupu k čtyřstupu a v každém
na někoho ukazuje. Tlumočnicka při tom místo Strnada dělal rotný stráž-
mistr, který slušně hovořil italsky, neboť byl delší dobu v zajetí a vždy
mezi Italy. Plukovník tak poslední spasitelná napomenutí pronášel spíše
k rotnému strážmistrově než k Strnadovi a to se ho dotklo. Jako kdy-
by tu nebyl on rotným komandýrem! Na odchodu plukovník laskavě
domlouval: „To vám říkám, přesnost úboru je nevyhnutelná. Nesmíte
šetřit ani bdělosti, ani námahy, aby v tomto ohledu jeden voják byl jako
druhý. Vynaložíte-li hned z počátku pozornost každé sebemenší podrob-
nosti úboru, vaší setnině stane se nutností, aby vždy vystupovala řádně,
spořádaně, sebevědomě. Tu počíná kázeň.“ Následovalo něco o čistotě
a pořádku v ubikacích. Strážmistr na to přitakával, Strnad se jen kabonil
a velitel praporu nejraději by měl plukovníka už z očí.

Bylo po přehlídce. Roty a čtyři splynuly v pochodový proud, který
v slabém jasu podzimního zapadajícího slunce pochodoval k Sossanu.
Některé roty šly rázněji se zpěvem a jejich krok chrupal po nevalné vi-
cinální cestě, jinde dali přednost škádlení a popichování a nedbali, aby
šli stejným krokem.

Se Strnadem jsem šel za jeho rotou a před svojí, respektive Garajovou.
Soptil zlostí na plukovníka i na mne, že při všem hajdaláctví, s nímž jsme
na přehlídku přišli, dopadli jsme dobře. Strnad se domníval, a snad ani
nebyl dalek pravdy, že plukovník Ettore cav. Grasseli si na něm pojezdil
proto, že Strnad ve Folignu déle než ostatní chodil ve francouzské uniformě
ze skvělého tmavomodrého sukna a v „nehtu“, jak jsme říkali vodorov-
nému štítku francouzské čapky. Italové to neradi viděli. Lišili se v tomto
ohledu od Francouzů, které před půl rokem ani nenapadlo, aby na nás
hartusili, abychom se ze srbské uniformy rychle převlékli do francouzské.

„No, zavírat své lidi přece nemusím,“ pravil nakonec Strnad, aby
uchlácholil své svědomí a ješitnost, poněvadž ve všem chtíval vždy mít
přednost a být lepší.

„Ty jako myslíš, že těm deseti dnům ten Slovák neujde?“ já nato.

„Musíš přece vyplnit rozkaz velitele pluku.“

„To ještě uvidíme.“

„Co, ty ho nepošleš hned, jak se vrátíme, na praporeční strážnici?“

„Ani mne nenapadne. Dokud to nedostanu písemně, nehnu prstem.“

Připomněl jsem Strnadovi zásadu, že na vojně ústně vyslovený trest nemá ani žádné právoplatnosti. V zlosti jen trochu popudlivý velitel nesporně by práva trestat zneužíval. Proto je nutné, aby trestní záležitost ještě jednou s klidnou myslí rozvážil, což pravděpodobně se stane, když vinu i trest dodatečně formuluje písemně. Zda to stojí černé na bílém v italském vojenském kázeňském řádě, již ani nevím, ale jistě je to zásada rozumná. A poněvadž plukovní pobočník při přehlídce si nedělal žádné poznámky, mohl jsem mít zato, že písemně nic neprijde.

Vojančení bez vojenských trestů nebylo by ani vojačením. Kvůli historické pravdě dodám tu několik slov o tom, jak jsme si to s trestáním vojáků udělali ve francouzské a italské legii. V kázeňském řádu jedné i druhé armády stálo, že každý trest na svobodě musí být hlášen veliteli praporu. Praporům však do návratu do vlasti veleli Francouzové nebo Italové a ti obyčejně každý trest zvyšovali. Tím náš legionář se vymykal z rukou československých podvelitelů a na spojenecké velitele hleděl potrestaný legionář jako na lidi zaujaté neb nespravedlivé. V srbském vojsku před tím tomu bylo poněkud jinak. Tam platil ten trest, který podle své pravomoci vyslovil první velitel, jako soudní instance a zosobněná spravedlnost, jestliže tento velitel sám se na vyššího neobrátil s raportem tohoto stereotypního znění: „Borec ten a ten provedl tento hříšek. Potrestal jsem ho podle svého práva tak a tak, poněvadž však za tak veliké provinění vidí se mi to trestem malým, prosím komandanta, aby X Ypsilonovi trest zvýšil.“ Ve francouzské a italské legii též nám šlo o to, že si mezi sebou dovedeme pořádek dělat sami. Proto, abychom byli jaksi úplněji československými vojáky, hleděli jsme, abychom s vojáky se vypořádali sami a spojeneckým velitelům nebyli povinni nic hlásit. Výsledek byl, že trestní rejstříky legionářských rot zejí prázdnotou a ani v praporečnických rozkazech se nenajde, že by bratři legionáři bývali trestáni.

Domluvou, časem velmi drastickou, dovedli se českoslovenští velitelé vypořádati se všelikými hříšky a hříchy a dospěli k metodickému a pedagogicky zcela správnému postupu, odlišnému od zvyklostí ve starých armádách. Zásadou tohoto kázeňského postupu též bylo: Nic mezi čtyřma

očima nebo jen před malým počtem svědků, jako tomu bývalo při obvyklých raportech, nýbrž se všim se vypořádat v úplně veřejném přelíčení před celou kumpanií nebo batalionem a skutečného viníka zpranýřovat přede všemi, ba zostudit, jestli toho zasluhoval – nebo potřeboval.

Při této proceduře rovněž se nedbalo toho, na čem si v různých armádách zakládají a čehož se úzkostlivě drží, že vyšší hodnost nikdy nemá dostat co proto před nižšími a mladšími, což prý kazí kázeň. Pravý opak kázní svědčí. Zpucuje-li velitel pluku například velitele praporu před celým praporem, všichni lidé u praporu si řeknou: „Pánečku, to je příslost, když plukovník se starým takhle točí, co by vyváděl teprv s námi!“

Disciplínu při demokracii nelze si ani jinak představit. Podřízeným, a právě těm nejnižším, musí být jasné, že neexistuje žádné třídní souručenství nadřízených, mezi nadřízenými proti podřízeným. Jen takto dospějeme toho, že podobné souručenství podřízených proti nadřízeným se omezí na pouhé podfuky, na něž velitel, který je na svém místě, brzy přijde. Tyto podfuky pak jsou lepší pro zasmání než pro zlost, ba možno tvrdit, že jsou solí vojenského života. Jen takto si velitel může udržeti důvěru svých podřízených.

Sám od náтуры komisní a ctižádnostivý Strnad podvoloval se zásadám bratrské kázně. Při své vynalézavosti přišel dokonce na to, že jednou dvakrát za trest u své rotý uložil, že provinilec nikoho po jistou dobu nesměl nazývat bratrem a nikým být bratrem nazýván. Doneslo se mi, že nic horšího si asi nedovedl vymyslet a že to bylo horším trestem než jakékoli vězení.

4. Sossanské mlynářky

Sossanský mlýn velmi málo se podobal našim mlýnům. U nás mlýn poznáš na prvý pohled. Stávají stranou ostatních stavení. V Sossanu mlýn stál v řadě ostatních stavení. Do dvora vedla brána jako do sousedního dvora a do domu zasklené dveře stejně jako jinde. Dveře bývaly osvětleny do pozdní noci, ba téměř do rána, neboť v noci se ve mlýně mlelo.

Mlýn vedly dvě sestry, Lúcia a Mária Cremoneseovy. Pomáhal jim ještě nahluchlý starší muž nevalného rozumu. Patrně v době války lepší síly nebylo možno dostat. Nebylo na něm nic pozoruhodného než snad to, že v obou mlynářkách viděl nadřízené panstvo, ne-li nadpozemskou mocnost, a zdálo se, že jim byl srdečně oddán. Sestry matku neměly a otec hospodařil na vzdáleném statečku, že ve mlýně jsme ho ani nikdy neviděli.

Lúcii bylo třiadvacet let, Márii devatenáct. Lúcia byla přiměšší, černovlasá, černooká a energická, že v celé Itálii sotva se tehdy našla druhá třiadvacetiletá stejně energická mladice. Její energie nezáležela jen na pevnosti vůle nebo umíněnosti. Jak to u ženských bývá, nebyla to energičnost toho jejich druhu, že čím je žena tělesně útlejší a křehčí, tím že dovede být energičtější či vlastně umíněnější neb popudlivější. Zdravá byla Lúcia jako řepa a silou málokterý chlap se jí vyrovnal. Při tom byla zručná i hezká. Plnost v líci nezastřela její výraznost, dva uhlíky černých očí nebyly pro koketní světélkování, nýbrž aby jasně a poctivě viděly.

Mária byla téměř o hlavu větší než sestra a jako by ani nebyla Italkou. Byla zcela českým typem. Dost možná, že zásluhou nebo vinou nějakého českého dragouna, který kdysi Lombardii a Benátsko zabezpečoval rodu Habsburskému. Byla plavovlasá a modrooká. V pohybech i povahou o mnoho umírněnější. Ke konci našich návštěv ve mlýně sedala na ni též nějaká tesknota a tklivost, neboť od Strnada by byla ráda slyšela slibný důkaz onoho jeho prohlášení, s nímž přišel ještě před příměřím mezi kamarády: „Našel jsem děvče.“ Na onen důkaz však již nebyl čas. Silácké práce ve mlýně konala jen Lúcia, Mária si hleděla běžného ženského díla. Byla-li Lúcia hezká, Mária byla velmi hezká.

Za skleněnými dveřmi z ulice ve mlýně byla nevelká sednice s ohromným krbem, který zaujímal celou její čtvrtinu. Hned vedle dveří byl psací a účetní stůl. Uprostřed stál velký, dubový. Na stěně visel zašlý král Hubert, Garibaldi a několik rodinných obrázků. Za světnicí byla mlýnice s harašícími mlýnskými soupravami.

Oné noci, kdy celé Sossano jávalo nad příměří a kdy jsme to na cestě z krčmy hned trochu oslavili, dva nejmladší podporučíky jdoucí vpředu zlákaly osvětlené dveře mlýna. Řekli si, že by se tam asi dostala černá káva. Ve světnici s krbem nikoho nebylo a chlapi trochu okouněli a trochu lomozili, aby na sebe upozornili. Z mlýnice konečně vyšla Lúcia. Nijak údivem ani leknutím nevyjekla. To se jí v životě nikdy nestalo a nestane. Jen trochu uštěpačně se zeptala, co tu pohledávají. Oni, že by prosili černou kávu. Mária vyhlížela za ramenem sestřiným a bavily ji rozpaky dvou Čechoslováků, kteří konečně přišli na to, že nejsou v kavárničce. Poněvadž pak dveře zůstaly otevřeny, zastavil se za chvíli u nich i Strnad, který se s mlynářkami jako nejbližší soused znal od vidění a pozdravoval se s nimi. S Máriou se pohledem hned setkali a shodli se v náhledu na situaci.

„Černou kávu?“ divila se Lúcia humorně.

„My jsme mysleli...“

„A jak my mlynářky bychom přišly k tomu, abychom vám vařily černou kávu?“ pokračovala jakoby nakvašeně Lúcia.

„Račte prominout, ale... to světlo...“

„Sestřičko, máme vůbec kávu?“ Sestry si něco šeptaly a nás z ulice už byla plná vrata.

„Vy, co jste tam ve dveřích, všichni dovnitř!“ rozkřikla se náhle velitelsky Lúcia. „Zavřete mi dveře! Sychravo a mikroby tu nemohu potřebovat. Kolik je vás? Jeden, dva, tři... sedm, osm. Všichni Čechoslováci? Kdo z vás nejlépe hovoří italsky? My jinak než italsky neumíme. Tak! Černou kávu dostanete, když je zas mír. Jednoho ani dva bych sem nepustila, ale když je vás osm... Já se jmenuji Lúcia, to je má sestřička Mária, obě Cremonese.“

Nastalo představování a plno obvyklých řečí. Náhle mezi námi byla jen Mária, která nás pobídla, abychom si sedli. Lúcia se neukazovala, ta by nás byla rozsazovala. Jen jsme si sedli, už se vrátila i Lúcia s plnými rukama. Jednomu vstrčila do rukou jeden mlýnek na kávu, druhému

druhý, třetímu kázala nasypat dvěma prvním do mlýnků kávu, čtvrtému a pátému prostříit na stůl, ostatním oheň rozdmýchat a vodu vařit. „Hbitěji, rychleji, páni Čechoslováci! Když jste dovedli takhle v noci vtrhnout ke dvěma sirotám, musíte za to pykat. Mlčte, poručíku, tady já poroučím! Vy si poroučejte venku své kumpanii.“

Řečná byla Lúcia, a jako vítr. S Máriou počáteční beseda šla vedle toho až nápadně těžkopádně.

„Nic si z toho nedělejte, že Lúcia na vás křičí,“ tak začala Mária, když Lúcia opět byla pryč.

„Ale, co bychom si dělali...“ odpovídali jsme sborem, velmi potěšeni vlídným přijetím, jehož se nám dostalo na místo oprávněného vyhazovu, a že náhoda počáteční scénu tak dobře zaranžovala, že vetřelce vyhodit dobře ani nešlo. Lúciino křičení Mária vysvětlovala tím, že mají nahluchlého podruha. Podruhova nahluchlost byla však jeho štěstím, neboť není vyloučeno, že Lúcia by ho byla jednou ukřičela. Byla křiklavou z přebytku životní energie, nikoliv ze zlosti. Příští dny o tom podala důkaz neklamný.

Hovořilo se o příměří, možnosti míru a seznamovali jsme se, tj. postupně jsme sestřám mlynářkám vykládali, co jsme my Čechoslováci zač a co chceme na světě. K černé kávě se kouřilo. Lúcia odmítala cigarety „nazionali“. To prý jsou jen taková cukrlata, a dodávala, že kouřit je dobré, že se tím předejde španělské chřipce, která tehdy po Evropě všude řádila. O půl třetí Lúcia prohlásila, že je čas se rozejít, že musí ještě dodělat denní účty, což s tím příměřím že promeškala. „A zítra přijďte zas! Ale ne dříve než o jedenácté v noci. Dřív nemáme času. Přijďte jistě. Ale všichni!“

Byly to zcela přesné dispozice a podle nich i náš rozchod byl velmi rychlý.

Byli bychom bývali bláhoví, kdybychom neuposlechli. A o jedenácté jsme byli u mlynářek jako na koni po všechen zbytek našich sossanských dní. Na počet bylo jich devět nebo deset.

Když jsme poprvé přišli jako zvaní hosté, Lúcia si nás nejprve spočítala, jsme-li všichni. Toho dne Lúcia už se nezapřela, že ani velmi silné cigarety „indidženky“ pro ni nejsou ničím. Zapálila si toskánku, což je asi naše dvojnásobná viržinka. Silní kuřáci v Itálii toskánky dělají na poloviny. Ale co by to bylo pro naši Lúciu! Ta je kouřila celé. Když si ji zapálila

a odfoukla první dým, přece jen s trochou ženské marnivosti si nás přehlédla a rukou s viržinkou energicky hodila stranou za sebe zrovna jako Jiří Mahen, když spisoval *Jánošíka*, chodil po Javorině a kouřil viržinky.

Že toskáanky pro ni byly přiměřeným kuřivem, uznali jsme, když jsme ji viděli ve mlýnici nasypat zrní. Hluchý podruh vedle tří mlýnských souprav řadil padesátikilové pytle se zrním. Lúcia nasýpala. Takovým pytle smýkla jako zajíčkem. Jako lovec nebo honec bera zajíce za uši, tak Lúcia v ruce si srovnala a sevřela pytlou, připojednala se drobátko a velice zručně – čtvrtí jak, nikdo to po ní nedokázal – pytle škubla a už jej měla na rameni. Pak z něho sypala.

Jednoho dne v noci před mlýnem Garaja nás seřadil podle velikosti a do mlýna s námi vešel, velel pohyb za pohybem, jako bychom se u ní měli hlásit na raportě. Lúcia hned pochopila, a to se rozumí, začala hrát křiklavého velitele. Do italských tirád mísila české povely, jak je byla odposlouchala: „Pozor! Pohov! Vyžít! Rozchod!“

Garaja dlouho, dlouho jí říkal: „Šiňorina, ši,“ ale pak se přerekl a houkl na ni česky: „Pša krev! Budeš ty tu na mne řvát!“

Lúcia přidala hlasu, Janko Garaja též. Česká slova pletl s italskými. Lúcia slovíčko mu nezůstala dlužna a on jí také ne. A stále zesilovali hlasy. Z počátku to vypadalo sice, jen jako když se dva Italové živěji baví, ale brzy bylo zřejmé, že jsou to hlasové závody. Už na sebe řvali. Slova smyslu neměla. Garaja se postupně uchyloval k nevybíravým úslovím polským, ruským, srbským. Lúcia vystačovala italštinou a českými povely. Jednu chvíli Garaju napadlo, aby ji tím řvaním přece jen neurazil a začínal se poddávat, ale Lúcia měla smysl pro švandu: „Jen dál, mladíku, jen dál! Uvidíme, kdo s koho!“

Garaja nabral dech a pustil se do Lúcie znovu. Ta se však nedala.

Nám přítomným i Márii nebylo to sice trapné, ale přece začínalo to být příliš dlouhé. Mária se pokusila na to upozornit. Nepochodila. Lúcia ji odbyla a ušetřila jí její díl. Teď jsme viděli, že ti dva se nepustí, dokud jeden z nich nepodlehne. Nakonec Garaja zasípal a zmlkl.

Lúcia vítězoslavně dodala: „Tak vidíš, mladíčku, na Lúciu není tak lehké křičet. Na kumpanii je to snazší. Nemyslíte? Ale zaslouženou toskáanku si také hned nemohu zapálit. Až za chvíli.“ Podala Garajovi ruku a ten ji dvorně políbil.

Den nato Lúcia spustila bandurskou, že nás prišlo jen sedm. Prozrazovalo to nejpěknější rys těchto návštěv. Sestry mlynářky nikomu z nás nedávaly přednost před druhým. Hleděly na nás jako na delegaci celé československé dobrovolnické armády, a protože byly pro pořádek ve všem všudy, mohla Lúcia právem požadovat, aby se delegace v obvyklou hodinu noční dostavovala v plném počtu a ve vsí počestnosti pomohla mlynářkám krátit čas při jejich nočním mletí. Bylo by možno pro úplnost ještě z toho uzavřít, že naši československé vojenské delegaci projevovaly přízeň jménem celé Itálie, nebo alespoň její ženské poloviny. Tento rys upomínal na proslavenou krčmářku folignskou Pepičku, o níž se rovněž nevědělo, zda z tisíců československých dobrovolců přece snad někomu nedává přednost. Na všechny, šarže i kmány, byla stejně přívětivá, stejně usměvavá a jeden československý pochodový prapor oplakala jako druhý. Lúcia s Márií na plačky sice neukazovaly, ale to také není to hlavní, i když je lépe neplakat.

Takto z krátké italské zkušenosti máme tu až tři mladé Italky, jichž poměr k cizím vojákům, které válka jim přivedla na oči, byl asi týž. Zdá se to typickým a domlouvali jsme se o tom, zda by to bylo možno zevšeobecňovat. Co by to bylo za vojáka, který by nepálil za ženskou sukni, kde se mu k tomu jen naskytne příležitost. Ale, ač jsme prošli devaterem zemí a v tomto oboru nabyli mnohostranných zkušeností, nikde jsme se nesetkali s něčím podobným jako v sossanském mlýně. Či že bych se mýlil? Jinde děvčata, ženské i báby – v Rusku, na Ukrajině –, když jejich vztah k nějakému polem pracujícím Čechoslovákovi stal se důvěrným a vřelým, obyčejně svého vyvolence přímo hleděly odnít vojenskému organizmu. Dnes už není ani nediskrétností, že v nejednom případě se jim to také podařilo. Kolik by se asi našlo brášků, že k vůli půvabu a laskavosti nějaké ženy od vojenského tělesa zběhlo? Bohatá a cizoložná Řekyně, které svého času byly vším tajné noční návštěvy srbského vojáka, svému oblíbenci přímo nabízela ryzí zlato, aby se od další vojenské služby vykoupil, jak to bývalo možné v Turecku. Takové „milenkij, rodněnkij“ za rozháraných ruských poměrů bylo ovšem nebezpečnější a svůdnější než takové tetelivé francouzské „miluji tě“, za něž bylo možno jen slibovati, že si pro ně znovu přijdeme, až to všechno skončí. Kolik tu bylo falešných, lehkomyšlných i vynucených slibů!

Je jistě pochopitelné, že jsme válečné zkušenosti se ženami v sossanském mlýně dávali k lepšímu a spíše o nich vypravovali než o krvavých taženích a rozmanitých ofenzívách a defenzívách. Například Garaja hovořil o nesporné francouzské krasavici Juliettě, která se v době jejich seznámení rozváděla se svým mužem. Jednoho dne Garajovi její teta oficiálně řekla, že by jejich vztahu přála celá rodina, ale jen do řádného manželství, nikoli aby byla jeho přítelkyní či dokonce metresou. Tak si malovali společnou budoucnost, ale o Československu Julietta slyšet nechtěla.

Ale trvávaly ty táčky ve mlýně zatraceně dlouho a štěstím pro nás bylo, když Lúciiny účty za minulý den nebyly ještě uzavřeny a kdy ze své dobrovolně převzaté služebnosti bývali jsme o něco dříve propuštěni. Zůstalo nám všem tajemstvím, kdy sestry Cremonese vlastně spaly. V noci mlely, pomalu do rána, a ráno, když rota se chystala na cvičení, jedna nebo druhá už se vracela z trhu s torbou nákupu na rukojeti bicyklu a s hlavicí kapusty v levé ruce. A odpoledne také je bylo možno zahlédnout, ostatně bylo jisté, že se zrním lidé přijížděli kdykoliv ve dne.

Návštěvy ve mlýně jsme pokládali za zlatý hřeb sossanského pobytu také proto, poněvadž u rot v celém pluku po plukovníkově přehlídce zase bylo všechno na ruby. Velitel pluku nám sice nedělal nohy a při přehlídce ušetřené tresty skutečně nám neposlal písemně, ale hned po přehlídce přistoupilo se k důkladné reorganizaci pluku a celého našeho italského sboru. Z Foligna jsme odešli jako dva pěší prapory – třetí se rodil, ale nic víc. Nyní teprve formovaly se různé plukovní oddíly, kulometné roty místo ukořistěných rakousko-uherských „švarclosek“ dostávaly novoučké italské „fiatky“, ale přistupovalo se také k stavění dělostřelectva a jezdeckých divizních eskadron, což všechno pro rotu znamenalo citelný úbytek. Byli vyřazováni dělostřelci, jezdcí a ostatní specialisté nebo k zvláštním službám hodící se lidé. Mnoho se psalo, ten chtěl to, ten ono, kamarádi, kteří si na sebe zvykli, nechtěli se rozloučit. Jedním slovem – všechno bylo najednou zase vzhůru nohama.

Příležitosti jsme s Garajou použili, že jsme u jeho rotu Slováky seskupili v jednu četú a pomocí praporečnického pobočníka k sobě přitáhli ještě několik Slováků od jiných rot. Řekli jsme si, že jim bude dělat dobře, budou-li pohromadě. Garaja přece také byl Slovačisko.

5. Odchod ze Sossana

Československé roty byly vzhůru ještě za černé noci. Každý vstával sám, chystal se domů, do republiky, ač každý dobře věděl, že rovnou domů nejdeme, jen o dům dál, někam k Padově, kde se soustředí celý československý sbor z italské fronty i zázemí, dokončí svou organizaci a pak jednoho krásného dne bude poslán do vlasti. Bylo také už po prvních iluzorních nápadech, které v pluku po zprávě o příměří napadly každého vojáka, že nás bude použito při obsazování území opuštěného rakousko-uherskými armádami, nebo dokonce, že budeme puštěni za nimi, abychom urychlili jejich rozklad. Ten rozklad byl tak dokonalý, že jej urychlovat ani nebylo třeba.

Přece však odchod ze Sossana lišil se od jiných podobných pohybů. Přemísťuje-li se prapor v poli, jdou napřed borci a za nimi se táhne všecken ostatní balast. Zde bylo třeba sebrat všechno najednou a nic se nesmělo zapomenout, neboť nebylo by možno se pro to vrátit ani poslat.

První byli na nohou kuchaři. Vařili kávu v malých kotlíkách a jako čertiska obskakovali ohně. Šlo jim o to, aby kotlíky mohli nejen ještě vymýt, uložit do beden a naložit na soumary, ale aby jim samým zbylo také trochu času, aby se mohli čistěji než kdy jindy ustrojít a připravit na cestu. Jindy takový špekoun od kuchyně valně na sebe nedbá. V létě, v zimě točí se kolem kuchyně v učouzené a umaštěné košili a kalhotách a musí hodně přituhovat, aby na sebe ještě něco hodil. Je-li to na pochodu, co má a co jeho jest, hodí v poslední chvíli také spíše na obtěžkaného soumara nebo na pochodovou kuchyň než na sebe.

Stále ještě nesvívalo, když už snídáně byla rozdaná. Dnes se pro kávu nešlo po četách za vedení šarže jako jindy. Bratři si pro ně přicházeli, jak se komu právě hodilo. Dvakrát si jít pro kávu dnes sotva koho by napadlo, a kdyby nakrásně dnes na někoho nevybylo, čert to vem.

Dělalo se krásné podzimní ráno. Slunko bylo jaré a sotva co podzimního bylo na něm. Že je podzim bylo znát jen po zežloutlém spadaném listí, šelestícím a tančícím v mírném vánku.

Vše šlo jako na drátkách a vše dávno bylo hotovo, než mělo být. Když tu se zjevil div nevidaný, který vzbudil veselý rozruch a různé poznámky. Byli to kuchaři, ale ve vojenské blůze, čisté, zelenější než ostatních vojáků, a opásaní poboční zbraní! Ale bylo vidět, že to vše na nich sedí nějak nezvykle.

Garaja, co se z něho v Itálii stal velitel roty, vedl si jako pravý velitel. Na toho se nesluší, aby při všem všudy hrál si na porodní bábu a svou rotičku od ranního vstávání nespouštěl z očí, dokud nejde spát. Na to měl podřízené. Když však se už přece pletl do něčeho, co nesrovnával se svou povinností, musel v tom být vtip a muselo to být spojeno s nějakým překvapením.

Garaja ve svém ošumělém hospodském pokojíku loudal se s oblékáním a s ukládáním svých věcí. Od té doby, co měl rotu, také poznával příjemnost trochy samoty, poněvadž nemusel hned chvátat ven. To patřival sám sobě.

Jako voják Garaja přicházel k plnému vědomí hned, jakmile otevřel oči a sledoval myšlenky, které se mu v hlavě namanuly. „Kolik tu bylo těch všelijakých válečných odchodů? Každý je trochu jiný. Společnou jejich vlastností je jen to, že každý musel vypadat tak, jak vypadal i dopadal. Nakonec se tu sbíráme, jako by to byla zcela obyčejná věc...“

Nyní i jemu připadalo nejzávažnějším, že v Sossaně nás zastalo příměří a i ta mizerná světlice připadala mu najednou významnější, než když do ní poprvé vstupoval. Na to přišla mu na mysl jeho rota, jak je právě rozháraná celou tou reorganizací. „Teď ten krám dáváme ještě dohromady, doma to rozpustíme a za chvíli z nás budou jehňata.“ Byl by si rád představil, co ho doma čeká, ale nešlo mu to, ač včera mu v tom už chvílemi svítalo zcela jasně.

Zkoumal, co už má v které kapse a při tom jej zaujaly bližší věci: Lúcia se svými toskáncami a zručností při nasypání obilí a jednotlivosti večerů ve mlýně. „A ti kamarádi jsou také hlupci, že nemohou pochopit, že se teď po té vojně musíme nejprve důkladně odvíšvit. Div, že ze sebe už nedělají aktivní oficíry.“ A zas byl u sotva odbytého loučení ve mlýně a říkal si: „Dobře, že už jdeme, ještě by to s tou Lúciou dopadlo tak pitomně jako s Juliette.“

Od svého vypravování ve mlýně o Juliette nějak na ni častěji vzpomínal. Pletla se mu v myšli, ale vůbec z ní sešla Nádinka, jejímž jménem

ještě nedávno označil celou etapu svých životních zkušeností – Halič, Dobruška, Nádinka, revoluce, Vladivostok. A při tom všem doma Věrča. Na tu nemusel nikdy vzpomínat, ta nebyla ani trochu minulostí, nýbrž přítomností.

Dokonce i svědomí se v Garajovi ozývalo, že si řekl: „Mužský je mizera. Přece jen jsem měl být k ní, k madame Juliette, šetrnější. Ale nešlo to. Ta Věrka doma, ta v tom vězela, ale jaksi jen v podvědomí. Chuděrka malá (Juliette). Jak mi na nádraží nabírala, když jsme odjížděli a jaká ohavná radost mne posedla, když se konečně vlak hnul. Dobře aspoň, že jsem ze své úlohy nevypadl, dokud jsme neodjeli. Mohu za to? Zabředneš do toho, že ani nevíš jak. Rusové s tím byli vždy brzy hotovi, jaké pak krámy. A naši v Rusku? Že to naši v Rusku ještě odskáčou! Ale Věře jsem také mohl říci srozumitelněji, čím všim mi je a čím by ještě mohla být.“

Nebylo mu dosti jasné, co tím chtěl říci. Něco neurčitého, ale v něm přítomného.

„Byla by to ale blbost, kdyby Francouzi museli táhnout na Berlín,“ pokračoval v nesouvislých myšlenkách, „ne Francouzů, ale Bošů. Když to prosekli, tak ať se s tím smíří, bez toho ani nemohou nic ztratit. Nic si na nich nevezmeš a ať tedy sekají dobrotu.“

Když Garaja dospěl ke kapitulaci Německa, vešel bratr Tonda s bodákem po boku a v klobouce s ohromným pérem až po rameno. Frajeřinka musí být! U dveří postavil pušku a hartusil: „No tak dělej, dělej! Já mám už všechno na voze. Jen na tvůj kuférek ještě čekají. Podporučík Breburda říká, že vozy už za čtvrt hodiny musejí být pryč.“

Garaja proti tomuto tónu v domácnosti nic nenamítal, ba měl jej radši než služební odměřenost, a poněvadž v přemítání jej bratr Tonda přerušil, když byl u válečné situace, a nikoliv u Věry, Julietty nebo Nádinky, bylo mu zcela vhod, že byl vyrušen. Ostatně, dělal-li někdy fouňu, bylo zřejmo, že ho jen dělá.

„Dost času, můj zbrojnoši a komorníku,“ odpověděl Garaja, aby Tondu poškádlil.

Tonda však už neměl stání, jako ho venku už ani rota neměla. Kdyby měla odejet ze Sossana o půl hodiny dříve, jistě by se jí to bylo více zamlouvalo.

Ten zbrojnoš se Tondovi nezdál: „To jsi pro mne zas vymyslel novou nadávku?“

„Já že ti nadávám?“

„A kdopak jiný? Víš, bratříčku, od jiného bych si nedal říci co od tebe,“ smířlivě poznamenal sluha.

„Což zbrojnoš, to je vojenské pachole, které za svým velitelem nosí zbroj, je nějakou nadávku?“ tázal se poručík.

„To bych řekl. Říkej si mně pucák, pucflek, fajfka, pro mne za mne, ani neceknu, ale zbrojnoš – to vypadá pomalu jako nadávka. Vidíš, a už jsi mi ještě řekl pachole. Dnes pachole a zítra pacholku. Takový ty jsi, bratře rotný.“

S Tondou, když si vzal něco do hlavy, nebylo snadno pořídít.

Garaja také už jej nechal a díval se oknem, jak venku rota nastupuje.

Tonda uložil poslední Garajovy věci do kufříku. „Tak už běžím, a pušku mi vezmi zas ty, až půjdeš. Ale dělej, už je čas,“ dodával chvatně, sbíraje celý Garajův majetek.

Garaja stál u okna, až venku skutečně všechno už bylo hotovo. Pak rychle vzal širák, pelerinu a Tondovu pušku. Jako každý, kdo opouští hostinskou světnici, ohlédl se zběžně a cize po pokojíku a vyšel. Pušku dole odevzdal Tondovi, když se loučil s domácími lidmi.

„No, žes ji nezapomněl,“ místo poděkování prohodil bratr Tonda.

„K poctě zbraň!“ velím a hlásím Garajovi stav roty.

„Nazdar, bratři!“ zdraví on.

„Zdar!“ rozlehlo se v okolních domech a upozornilo, že jest třeba se jít podívat, jak Čechoslováci odcházejí.

Před mlýn vyšly Mária i Lúcia i nahluchlý podruh. Když za několik minut zachrupaly kroky a rota zatáčela kolem mlýna do rovné ulice, slyšeli jsme jejich „na shledanou“.

„Evviva Italia! Evviva i Czechoslovachi!“ zaznělo oficiálněji z druhé strany a pohltilo ono „na shledanou“.

Lúcia hleděla upjatě za odcházející rotou, Mária jaksi zastřeně, ale klidně.

Náhle Lúcia sebou škubla, otočila se na podpatku, rozhodila rukama a zmizela za skleněnými dveřmi mlýna. Nedalo jí to. Mihlo se jí myslí Garajovo vypravování o Juliettě. Nelitovala jí. Ale ten Garaja přece jen

se neměl dát překřičet. „A byla bych na tom jako ta Julietta,“ řekla si rezolutně a setřásla ze sebe všechnen nepříjemný pocit.

Mária zůstala na místě, dokud rota nezahnula dolů kolem kostela do jiné ulice. Doma však sebrala kolo, vsedla na ně, ale nedala se ulicí ke kostelu, nýbrž cestou do vršku. Nadběhla nám tak a spatřili jsme ji ještě jednou. Kolo leželo v trávě. Vítr rozvíval její plavé vlasy a modrá sukně vlála proti méně modrému nebi. Rukou nám dávala sbohem. Komu platilo? Všem stejně?

Když jsme zmizeli v úvoze, roty se daly do zpěvu a Sossano bylo za námi.

6. Na rozcestí

V polovině listopadu 1918 československé vojsko v Itálii soustřeďovalo se kolem Padovy a organizovalo se v armádní sbor. Jeho velitelem nestal se populární papa Graziani, jak se všeobecně mezi italskými legionáři očekávalo, nýbrž generál Piccione. Andrea Graziani byl příliš frontovým, ba zákopovým generálem, a posláni italského velitele v nové republice podle římské vlády muselo být svěřeno rukám delikátnějším.

Italskými uniformami s odznaky příslušnosti k československému vojsku se to v Padově a v celém okolí na 10–12 km najednou jen hemžilo. Pluky, které byly na frontě dislokovány, byly blíže města. My, kteří jsme přišli ze zázemí, dále od něho. V městě byla vyšší velitelství a útvary přímo jim podléhající.

Severní obvod zaujímal 7. divize, kterou tvořily pěší pluky 33., 34. a 39., jižní šestá divize, tj. pěší pluky 31., 32. a 35.

Narychlo bylo stavěno dělostřelectvo i z dělostřelců, kteří se do zajetí dostali při rozkladu rakousko-uherské fronty a po 28. říjnu. Pro šestou divizi byly takto získány dva dělostřelecké oddíly, pro sedmou tři. Bojovníky doplňovala kolonní eskadrona, technická rota a kulometný prapor u každé divize. Ostatek byly služby, jak je potřebuje každá velká jednotka. Zvláště pěkně se vyjímaly automobilové oddíly, vybavené lehkými nákladními fiatkami. S přidělenými Italy – asi 500 – bylo nás 20.000 lidí, 4.500 koní a soumarů, 60 děl. V historických knížkách je přesný stav.

Náš pluk byl dislokován při dvou silnicích, vedoucích od Padovy téměř přímo na jih, a mezi nimi, jižně od Roncayette a Albignasega. V Albignasegu bylo velitelství pluku. První prapor byl v Lionu, náš byl roztroušen kolem kostelíčka San Giacomo a třetí přišel do Masery.

Kraj kolem Padovy je dokonalá rovina. Ale nebyl tak přívětivý jako okolí Barbarany a Vicenzy, odkud jsme přišli, ačkoliv podzim tady, v blízkosti moře, byl ještě méně znát než tam. Tam listí pomalu žloutlo a padalo, zde byla v přírodě ještě všude sytá zeleň. V Sossanu vyšels na kopec a rozhlédl ses po kraji, zde nebylo možno se rozhlédnout. Naprostá rovina je křížem

krážem zpřetínána dokonalým zavodňovacím systémem průplavů, příkopů, stružek a struh a kolem nich se znamenitě daří stromoví a křoviskům milujícím vodu. Pole jsou takto ohrazena živými ploty a bylo třeba jít dále až ke Casal ser Rugo, abys uviděl aspoň prostrannější lán. Bezprostřední okolí Padovy je hustě obydleno, a proto i polnosti jsou rozkouskovány na ždibce. Místy jsou to také spíše zelinářské zahrady než pole. Kolem kostelů lze sice nalézt střed a jádro vesnic, ale většina stavení je rozlezlá na všechny strany podél cest i mimo ně. Nelze dobře rozpoznat, kde jedna dědina končí a druhá začíná. Často od stavení ke stavení nebo od usedlosti k usedlosti bývá hodně daleko.

V takovém úseku byl jmenovitě ubytován náš prapor, že jsme se usnesli ani si nezařizovat společný důstojnický stůl. Abychom se přece víc viděli, chodívali jsme k sousedům bližším i vzdálenějším na besedy. Vždyť toho bylo tolik, o čem jsme si museli povykládat. Rozumí se samo sebou, že cizí hosté zase chodili k nám návštěvy oplácet a naše krčmíčka s krámem se smíšeným zbožím na jednom z rozcestí, která byla středem Garajovy roty, stala se dokonce hledaným místem dostaveníček.

Jako kraj i lidé byli nepřívětiví. Mužů téměř tu nebylo, jen hašteřivé ženské, věčně křičící a svárlivé, o nichž bylo lze se domnívat, že k padesátce z jedné každé se vyklubává hotová čarodějnice. Sem tam nějaký stařeček se tomu potměšile a trpně usmíval, ale ústa otevřít se neopovažoval. Děti tu nebylo jako smetí. Ačkoliv země je tu velmi žírná, přece lidé žili téměř nucně, hlavně o kukuřičné kaši. Nic, ani za dobrý peníz, nechtěli prodat. Stěží nějakou hlavici kapusty že jsme si vyškemrali.

Garaja mi přestal vládnout, neboť jsem byl dočasně, výslovně dočasně, zase přidělen jiné rotě. Když mi přestal být představeným, začal jsem ho teprve více vyhledávat a hleděl ho prokouknout.

Dokončovali jsme formování pluku. Roty pomalu začaly dostávat určitou individualitu a lišit se jedna od druhé jako se liší člověk od člověka. Je to zcela zvláštní zjev. Četa, ta je ještě jenom skupinou jednotlivců, rota však, ta poznenáhlu dostává docela přesnou fyziognomii a charakter. Jednotlivec se utápí v celku, jeho projevu je vymezeno dost úzké pole, ale právo na projev přece není potlačeno. Osobní projev vojáků však v rotě jest brán ponejvíce pro zábavu, pro vyrazení. Do jisté míry týká se to i velitele, jenže tento se musí občas mračit, nesekají-li podřízení

dobrotu a pášou-li dokonce nepravosti. Mračit se, škaredit, láteřit, dělat grimasy, dělat nohy, jak se říkalo, patřívá už k umění velitelskému a častěji toho bývá užíváno než předepsaných povelů.

Všichni, jak jsme u pluku byli s delší legionářskou minulostí, byli jsme zajedno v tom, že nejkrásnějším velitelským postem je rota. Takový velitel čtyř, subalterní důstojník, to je jen učedník, nejednou zcela zbytečný. Četa jej – aspoň taková balkánská – táhne s sebou jako hotový přívažek. Než býti donekonečna takovým přívažkem, to je věru lépe být řadovým střelcem a splývat s vojáčkou masou.

Těžko je určit, co všechno působí, že se jedna rota od druhé tak význačně lišívají. Nebývá vždy, že by se odlišovaly pouze podle osobních vlastností velitelů. Mezi Garajou a jeho rotou například hned byl rozdíl. Garaja byl dosti uzavřený a v projevech příkrý, jeho rota však byla přítulná, přívětivá a přímo srdečná. Se vším šla hned ven a po této stánce daleko více se podobala Garajovu sluhovi Rubšovi než svému veliteli.

Strnadova rota byla zase samý podfuk, jako by v ní byli samí taškáři, kteří nic vážně neberou a z ničeho si nic nedělají. Tahanice, výstupy a aférky tu byly na denním pořádku. Strnad neustále něco urovnával a vyšetřoval. Tohle spíš by se už dalo vysvětlit Strnadovou osobností, neboť Strnad od běžného Čechoslováka se lišil tím, že apriorně v každém člověku nejdříve viděl darebáka a teprve, když se dodatečně přesvědčil, že tomu tak není, býval mile překvapen. Při této vlastnosti nikdy se mu nestalo, že by se byl v někom zklamal. Obyčejně náš člověk na bližní patřívá obráceně. Má je za pořádné lidi, dokud se v nich nezklame. Sotva však vystačíme s tím, že Strnadova nedůvěřivost přenášela se na celou jeho setninu. Pro zajímavost možno dodat, že u Strnadovy roty bylo také několik Růžičků a Serynků, příslušníků cikánské aristokracie.

Jinde v celé rotě byli bezstarostní, samý zpěv, švanda a dobírání, jinde pouštěli se do vážných řečí a mudrování. Takovéto rozdíly mezi rotnými individualitami jsou nejběžnější a nejsnáze je bude lze také vysvětlit. V těchto případech netrvalo by dlouho a přišli bychom na jednotlivce, kteří udávají tón.

Význačný díl při tom lze přisoudit i rotním kuchařům. Teprve pro roty se vaří na vojně společně a kolem kuchyně a kuchařů se scházejí všechny čety, kolik jich rota má. Inu, společný stůl dělá mnoho. Ale snad sami

zasloužili a nejstarší kuchaři z legií a všech armád, co jich bylo na světě, přiznají, že společný stůl také není všechno.

Jedním slovem – pluk jedna radost se klubal z toho chaosu. Všem nám záleželo na tom, abychom do republiky přišli jako dokonalá jednotka. Což kdyby nás potřebovala?

*

Garaja byl z těch, kdo si dovedli rotu okem přeměřit a hned věděli, s kým mají co dělat. Tváře jednotlivců při tom ani nerozeznával, ale přece dobře uhádl myšlenky svěřené mu jednotky. Dovedl se jí zpříma podívat do očí.

Sluší dodat, že u setniny tyto kumšty však také končí. Prapor, to už jsou čtyři roty vedle sebe. Pohledem lze jej sice také ještě zmoci, ale není možno s ním promluvit, aby také on se dostal ke slovu.

Garaja ve válce pokažené zuby už měl vyspraveny a poněvadž bylo nyní co dělat, přešla ho chuť vojančinu co nejrychleji pověsit na hřebík jako už zbytečné řemeslo. Jeho koníčkem byla honba za čistotou. Zvláště kuchaře pronásledoval a vozky s jejich soumary. Byl rád, že je má kolem krčmy na rozcestí zrovna pod rukou.

Při rozdávání oběda stanul si obyčejně vedle kuchařů, a jak tak bratři v zástupu po jednom si šli pro svůj díl a tlačili se oň, dá si najednou ukázat vojákův kotlík. Kotlík po ranní kávě nebyl vypláchnut.

„Marš si jej vypláchnout a pak se připoj na konec,“ houkne poručík a dodává jízlivě „jestli na tebe co zbude.“

Voják, žádostivý už své porce, se ošívá, ale co má dělat. Nijak mu nevonělo, že má znovu čekat, až oběd bude rozdán 2., 3., 4. a potom ještě celé prvé četě.

„He!“ broukl velitel roty na následujícího střelce. Ten se dovtípl, že má také ukázat, zda je kotlík vymyt.

„Dobré je to. Dál!“

Zástup vojáků se šklebil a šuškal si. Poznal, že Garaja to nyní vezme systematicky a že u kuchyně vydrží, dokud poslední oběd nebude rozdán. Ale Garaja zmerčí, že jednotlivci ze zástupu začínají se vytrácet a dobrovolně že jdou k pumpě. Tři čtyři nechá, ale na dalšího spustí: „Eh, miláčku, kampak, kampak?“

„I já jdu raděj sám to kafe vypláchnout.“

„A to zase prr! Ještě by se vás u pumpy tolik nahrnulo, že by to pumpa nevydržela. Poškodíte ji a budou z toho opletačky. Sami vidíte, že tu lidé nejsou zrovna přívětiví. A ještě bys chtěl potom vklouznout na staré místo. No příznej se! Nic se ti nestane.“

Kuchaři rozdělují dále oběd, jako by neslyšeli. „Tož pro dnešek, kdo je tu se špinavým kotlíkem, běž si jej hned umýt. Tu pumpu však nepovalte! Potom se hezky seřadíte za prvou četou. Ta dostává dnes poslední? Pravda, Poláčku? Podruhé z řady nikoho nepustím a poženu jej si menážšálek opláchnout, až když s otevřenou hubou už bude tady u kotle. Tak tu špinavost odskáče dvojím čekáním.“

Vojáci si prohlížejí své nádoby a někteří váhavě opouštějí své místo.

Garaja nevybíravě k tomu dodává: „Já vám dám, svině nedrbané. Já z vás tu špinavost, ať už vrozenou, či získanou, vyženu!“

Rota byla už na všelicos zvyklá z úst Garajových, ale svině nedrbané bylo přece příliš silným výrazem. Postižení se zaškaredili. Bručejí, mručejí, nepostižení přestali se jim škodolibě posmívat a dobírat si je. Mezi postiženými byl střelec, zvaný nenažrancem, který dovedl všechno zbodnout, jak už se po jednom vyskytuje u každého polního praporu. Jemu rozhodnutí Garajovo působilo sice Tantalova muka, ale nebyl to on, který se ozval. To zezadu z nepostižených kdosi do ticha uhodil: „To je bratrství!“

Ještě větší ticho nastalo na znamení souhlasu s protestem. Kuchaři nad horskými kotlíky více se shýbali a rotný strážmistr s podporučíkem dívali se upřeně a rozpačitě.

Garajovi bylo nějak do vykládání a potom, co ho přešla apatie k vojančině, chtělo se mu si se svou rotou zase promluvit. A jal se promlouvat k střelcům, kteří byli okolo kuchyně, neohlížeje se na to, že to není celá rota. Však to povědí ostatním.

„To je toho, že jsem těm špinavcům nadal do sviní. A támhleten, co se tu dovolává bratrství, má také pravdu. O mně však může platit jen to, co o sobě říkal jeden starý rakouský hejtman: Ve službě jsem svině a ve službě jsem vždycky. Tak jsme si kvit. A to vám povídám, jako že boha znám a jako že se jmenuju Garaja, dokud stádo sviní budu vodit žrát ke korytu, také budu koukat, aby to mé stádo sviní k němu šlo s čistými rypáky. Dnes moderní prasata se už nepasou ve špíně a kalu jako za času marnotratného

syna, ale prasečí chlívký udržují se v čistotě, vzorné čistotě, že leckdes na venkově v prasečím chlívku je větší čistota než v lidském příbytku.“

Nehoráznosti začínaly rotu bavit a kolem Garaji se rozestavili i bratři, kteří tu už neměli co dělat.

Garaja nabral dech a pokračoval: „O tom bratrství si ještě povíme. Já jsem pro, tělem i duší, ale potom se nemůže rozházet pro nějaké to slovíčko.“

„A to bude pěkně vypadat, až my tobě budeme říkat jako ty nám,“ ozval se docela logicky jeden svobodník.

Garaja na to čekal: „A čert ví, jak o mně hovoříte mezi sebou, ale zlobit se pro slovíčko, třebaš křivé, to se také nesrovnává s bratrstvím. Z vás se tady ozval jeden, místo abyste reptali všichni, hučeli a chtěli mne za živa spolknout.“

Rotnému strážmistrovi Poláčkovi i podporučíkovi Garajovo povídání zdálo se přespříliš riskantní. Nepozorovaně se vytratili do pozadí, ale odtud teprve bedlivě pozorovali, jak to Garaja zaonačí a zkroutí, aby vyvázl bez pohromy.

„Já, váš velitel,“ pokračoval Garaja, „musím vám vidět do duše a rozumět vám. Já vám to povím. Poslední dny se mi moc nelíbíte. Jste jako zařezaní a v myšlenkách bůhví kde. Jste nějakí rozplizlí, dobrácky rozpoložení, jako by to už všechno bylo vyhráno.“

„A není?“ poznamenal kuchař.

„Je. Ale teprve nyní musíme dokázat, že za něco stojíme. Tu republičku vydobýt nebylo ani tak těžké, ale teď ji třeba udržet. To bude těžší – aspoň z počátku. A do toho se nehodí ta naše náládovost – koukat, čumět, usmívat se se založenýma rukama a chytat hejly.“

Vojáci kolem Garaji do sebe šfouchali a šeptali si: „Vyznáš se v něm? V něm se nikdo nevyzná.“

„Co vy tam máte,“ obrátil se na ně Garaja. „Teď mluvím já, a když někdo něco má, tož ať to poví, až domluví. Co tam máte?“

„Ale Korejs povídá, že se v tobě nikdo nevyzná,“ dostal odpověď.

„O mne tu nejde. Na to máte času dost, dokud se odtud z toho Taliánska nehýbeme. Ale mně se nelíbí, jak jste tak nějak rozvítězení, rozradostnění, jako byste nevím jaké slavné skutky vykonali. Nemluví o tom, že jsme se s naším plukem ani nikam nedostali. To je nyní zatím lhostejné. Trochu zásluh víc, trochu méně, to se nepočítá. Hlavní je, že jsme byli

a jsme na svém místě. Kdo se ven nedostal, doma zůstal, byl na svém místě a konal svou povinnost – všechno jedno – hlavní je nyní, abychom ještě vydrželi. Ta naše vítězoslavnost nestojí za nic. Zdá se mi, že u nás dosáhnout cíle zároveň znamená založit ruce do klína. Doba teprve velkou bude. Co bylo doposud, bylo dosti jednoduché. Nic jiného, než co jsme dělali, se ani dělat nedalo. Nyní to bude složitější, teprve nyní to bude složité. Privil jsem, že jste rozplizlí – místo abyste byli zakalení. Co mi to dalo práce, než jsem z vás tu náladovost aspoň trochu vyhnal a pohnul vámi, než jsem vás vyprovokoval. Teď nastává pravá chvíle, aby na vás bylo vidět, že jste dobrými vojáky republiky. Ale ono to moc vidět není.“

Garaja zase začal upadat do nevybíravosti, ač značně jiné té, již byl před chvílí začal.

„Pořádný voják, jak zákon káže, má být hotov chcípnout s úsměvem na rtech a ne se štětit jako slečinka, když mu komár bzikne u nosu. No, menážšálků a těch sviní už nechme. Do tří dnů na ně zapomenu. Ale vy máte v hlavě, jak jste tu, všichni jen jedno – jaká to bude sláva, až budeme doma. A tam pro vás všechno končí. To ne, holoubci. Ještě si na mne vzpomene! Teď však dost! Přemýšlejte o tom a povězte, nemám-li pravdu.“

Rota byla zaražena, ba zmatena. Nikdo se nehýbal a neodcházel. I Garaja zůstal na svém místě, pošinul si širák do týla a zamyslel se, zda vše je skutečně správné a zda to skutečně sám tak myslí, jak to tu ze sebe vyklopil.

Když rota stále se nerozcházela, obořil se na ni: „Co tu ještě civíte? Či chcete ještě něco slyšet? Tož já vám to povím. Dám si na vás dobrý pozor. Budu-li to já, kdo v čele roty vás dovede domů, tak ať se mi někdo z vás doma opováží zvolat nějaké ‚Sláva! Nazdar!‘. Jestli jsme takové vlastenecké dokonalosti, tak to vlastenectví si musíme představovat a uskutečňovat jinak. Zatím dost. Pokračování podle potřeby. Zapište si to za uši! Rozuměli?“

„Rozuměli.“

Nerozuměl však téměř nikdo, ale za uši si to zapsali a zvláště se jim líbilo, že „s naším starým se dá promluvit a že není takový zlý, jak se dělá“.

Kuchaři dávali se již do vymývání kotlíků a scéna se rozptýlila.

„Nemáte na to trochu písku?“ tázal se jich Garaja, ale nečekal už na odpověď.

7. Různost v názorech

Garajova lekce o čistotnosti donesla se ovšem i Strnadovi, který, jaký už byl komisní, vzal si z ní jen komisní počátek, že řádný velitel zcela správně má dbát i nad vymytými a nevymytými menážšálky. Aby se toho dbalo i u jeho roty, neprodleně nařídil, aby velitelé družstev, i ten, kdo měl u roty službu před rozdělením každého jídla, se přesvědčili, jak Strnadovi junáci své příbory myjou. Radost z toho u Strnadovy setniny nebyla, ale rozkaz se plnil – kotlíky i misky byly před fasováním denních jídel přehlíženy. Jenže! Šarže, které ten dohled prováděly, do nádobí sice mrkly, ale ať bylo vymyto, nebo ne, nechaly to tak a nikoho pro zbytky kávy nehaly k pumpě.

Sama Prozřetelnost však došla si na Garaju pro jeho čistotymilovnost. Ještě tam na těch rozcestích pod Padovou – bratr Antonín Rubeš tomu městu říkal „Padavá“ – okolo kostelíka di St. Giacomo dala se do něj zákožka svrabová. Zásahem Prozřetelnosti nejlépe je to vysvětleno a patrně proto, aby pedantská neústupnost Garajova ještě více byla potrestána, italský doktor, když u něho Garaja hledal pomoc, postiženého ubezpečil, že je to opar a že stačí svědící ruce omýti lihem. Líh nepomáhal a Garajovo léčení zdrželo se tak o několik dní.

Odpoledne plukovní rozkaz přinesl upozornění a výzvu, že v nejbližších dnech do Československa bude vypravena kurýrní pošta a abychom si tedy připravili první dopisy svým příbuzným a známým. Počet byl omezen, nejvýše tři na hlavu bylo dovoleno. Vlípili to do rozkazu v poslední chvíli, a proto výzva působila překvapením. Jinak by se to bylo již dříve rozneslo od úst k ústům jako střela a plukovní rozkaz byl by jen přinesl potvrzení vítané a čekané výzvy. Lehké rozčilení bylo znát na celé jednotce. Každému tanulo na mysli, že jeho první dopis do Československé republiky musí obsahovat jen něco závažného, pěkného i rozumného, ba že je možno domů vzkázat jen něco výjimečného. Ale co hned vybrat z množství myšlenek a řečí, v nichž jsme si malovali, jaké to u nás bude a jak si zařídíme samostatnou domácnost, vlastní státní život? Po letech

legionáři najednou si stereotypně prohodí: „Takhle jsme si, bratře, tu republiku nepředstavovali, není-liž pravda.“ Většina sotva by dovedla jasně a určitě vyložit, jak si ji představovali, ale jisté je, že tehdy mezi průměřími a návratem domů těmi představami více se obírali než kdykoliv předtím. Vstup do legií znamenal hlavně projev odporu, nyní však docházelo na konstruktivní obsah a provedení našeho odboje, revoluce a části světové revoluce. Dobrá předsevzetí, přesvědčení skálopevná i kolísavá, důvěra a sebedůvěra, plány a naděje – to všechno krystalizovalo v hlavách revolučních vojáků a zvláště v období nucené nečinnosti a čekání na rozkaz k návratu do vlasti. Každý vycítoval, že aspoň něco z toho všeho jest nevyhnutelně třeba uložit do prvního dopisu domů. Bylo vidět na jednotlivcích i celých jednotkách, že jim to dělá hlavu.

Strnad se však tentokrát nedal překvapující výzvou unést. Hrozně ho dopálilo, co se mu doneslo o Garajovi, že své rotě kázal, že jí nebude trpět žádné vlastenecké nadšení.

Garaju našel doma. Dvě svíce zatknuté do prázdných lahví osvětlovaly stolek, za nímž Garaja seděl. Bratr Tonda zrovna odcházel. Přišel za svým poručíkem, neboť také uznal za dobré Garajovi povědět své mínění a sdělit mu, jak jeho kázání na rotu účinkovalo. Pověděl mu to Tonda již svým obvyklým způsobem: „Bratře Garajo, víš, to bych byl neřekl, že jsi takový sprosták – což v jeho mysli neznamenal žádnou úhonu, spíš naopak –, ale správně jsi jim to vykreslil. Bratři o ničem jiném nemluví a kdo prý přijde k menáži s nemytým nádobím, ten dostane hobla. Jen říkají, že se ti asi domů ani nechce.“

„Chce, nechce, tím se nic nezmění. Ani se o to nestarám,“ a jal se Garaja čmárati po papíru, jako by zkoušel, umí-li ještě psát.

Tonda viděl, že se poručík chystá psát domů, čehož význam uznával, spokojil se Garajovou odpovědí a odcházel.

Přede dveřmi Strnad si urovnával opasek, zrovna jako by vstupoval k plukovníkovi. Tondy, s kterým se střetl ve dveřích, ani si nevšiml, ač jindy by se byl zeptal, je-li gazda doma.

Na Garaju, sedícího za stolem, Strnad přímo spustil: „Pane poručíku, vy se opovažujete před mužstvem projevovat takové názory a takové úmysly, které podle mého mínění se nesrovnávají s úkolem, který je vám svěřen.“ Víme již, že Strnad hned suspendoval bratrské tykání, když k někomu se

nechtěl jako k bratrovi znát nebo když chtěl dát najevo, že si nepřeje, aby se někdo k němu, ke Strnadovi, bratrsky znal.

Garaja se sotva zdržoval smíchu. Chvilí váhal, zda se má smát, či začít hrát také komedii, povstat a také si se Strnadem vykat. Škulb knírem, uškíbl se koutkem úst a klidně, nehýbaje se z místa, odpovídá: „A co je mi po tom.“

Strnad pokračoval: „Neráčíte pozorovat, pane poručíku, že vám vykám? Bratrský poměr s vámi nesrovnává se s mými představami o československém důstojníkovi.“

„Ráčím pozorovat, že blbneš a přišel jsi mne snad poprosit, abych ze sebe dělal takovou troubu, jako jsi sám. Dvakrát jsi hubu otevřel a dvakrát se ti něco nesrovnává. Tož bych ti nejprve srovnal dásničky.“

Garaja povstal a byl by nejraději Strnada popadl a vyhodil ze dveří. Ale viděl na Strnadovi, jak to doopravdy myslí a jak vážně chápe, co si předsevzal a ostatně čahouna Strnada měl docela rád i s občasnými jeho záchvaty.

Strnad ještě jednou oslovil Garaju na vy, ale déle již ve své úloze nevydržel.

„Já bych jen chtěl vědět, co ty, Garajo, tím myslíš, když před mužstvem vedeš takové nemístné řeči,“ dodal již smířlivě.

„Nemístné řeči? Před mužstvem?“ opakoval Garaja. Vzkypaní hněvem, kdy měl sto chutí Strnada popadnout a vyhodit ze dveří, ho minulo a Strnadova návštěva začínala ho bavit.

Strnad, aby zakryl prohru, ke které se přiznal, že Garajovi přestal vykat, vpravoval se najednou do přátelštějšího tónu, než který byl v jeho povaze. Odložil klobouk na truhlici u dveří a k zlostnému záblesku v Garajových očích, který se v nich před chvílí mihnul, teprve poznamenal: „No, drž se ještě pět minut!“

Garaja, jako by to nepozoroval, opakoval ještě jednou: „Tož před mužstvem. Dál. Co ještě?“

Strnad se posadil bez říkání na truhlu, opřel se oběma rukama o její kraj, trupem se nachýlil dopředu a po krátkém váhání ze sebe vypravil: „Tak nechme toho! Tebe nikdo nepředělá a mne také ne.“

„I třeba předělá,“ jen tak konverzačně prohodil Garaja s dlouhou pauzou, neboť v hlavě se mu namanula sociální revoluce, v níž jsme byli,

i jeho Věra, s jejíž brněnskou adresou ležela před ním na stole připravená obálka. Obálku zakrýval čistými aršíky papíru, jako by na stole dělal pořádek, a myslil si: „Tahle bytost mne také už hodně předělala a mohla by teprve ještě předělat.“

Strnadovi unikla okamžitá rozptýlenost Garajova, neboť sám sbíral své myšlenky. Rozhodnuv se začal znova, už zcela po dobrém: „Přišel jsem ti vynadat. Ale ono ti ani vynadat není možné. Povím ti to tedy jiným způsobem. A už se nezlob, mohlo by ti to škodit.“

„To bude záležet od tebe, abych se nerozzlobil. A pravda, před mužstvem že vykládám nemístné řeči. Co tím chceš říci, Strnade?“

„Kázeň tím podkopáváš.“

„Dál! Co ještě?“

„Ničíš vojenského ducha.“

„To je pomalu totéž. Dál!“

„Podrýváš vlastenecké nadšení a národní sebevědomí, šíříš skepsi, pochybovačnost a defaitismus.“

„Jaký pak defaitismus, když jsme to tak skvěle vyhráli, že se může říci, že jsme měli více štěstí než rozumu. Já jen myslím, že na junácké štěstí od nynějška musíme přestat spoléhat a že nejlépe uděláme, když se začneme spoléhat víc na rozum. Dál! Co ještě šířím?“

„Co bys ještě chtěl? Není toho dost?“

„Ne.“

Na to Strnad ze sebe vypravil hlavní svou myšlenku: „Já myslím, že u lidu, u národa se na rozum moc kalkuloval nedá, že se musí počítat spíš se zdravým instinktem a ten instinkt potřebuje být živen. Taková sláva, až se vrátíme, mu bude dělat jen dobře, a proto není vhodné rotě vyhrožovat, že jí zatrhneš každé nadšené zvolání.“

„No vidíš, hochu,“ začal klidně Strnadovi replikovat Garaja a zhasil jednu svíci, poněvadž viděl, že rozhovor bude dlouhý a chtěl ušetřit, aby nakonec nesesedli potmě a aby se mohl popřípadě ještě dát do spisování dopisu, k němuž se chystal. „Ty jsi staré čuně a nevidíš si do huby. Tohle, co mi tu plácáš, není sice už taková čistokrevná blbost, jako když jsi vešel a kecal jsi, že se mé jednání nesrovnává. Sám uznáváš, že o defaitismu po našem vítězství nemůže být řeči. Ale vítězství, úspěch našeho snažení, bylo by hnedka v trapu, kdybychom se rozplynuli v samé spokojenosti

a vyřvali se ve vlasteneckém hulákání. Teď teprve musíme upevnit a rozšířit výsledek naší revoluce a nevydávat jej v nebezpečnosti. Vítězství je jen kulminačním bodem a krajním mezníkem jedné etapy. Hned by pobledlo, jak se asi říká ve tvé vlastenecké hantýrce, kdybychom hned od nynějška se nedívali dál a neviděli si dál než na špičku nosu. Co jsi povídal o našem národním pudu, to také není domyšleno. Dejme tomu, že v tom pudu je skutečně kořínek a podstata života, ale jeho projevy musí být rozumně hodnoceny a usměrňovány. Tedy – sebezdravější náš národní instinkt, v který ostatně já taky věřím, musí být zužitkován rozumem a přecházet v jeho moc a užívání.“

„S tím bych souhlasil,“ pravil Strnad, „ale jakmile takové výklady vedeš u roty při rozdávání menáže, pak se buď vzdáváš svého velitelského postavení, když jsi pro to, aby každý jednotlivec uplatňoval své rozumy, anebo vnášíš politiku do vojska. Jsme přece vojsko. No ne?“

Garaja už nevybuchl jako na začátku Strnadovy návštěvy. Jen škubnul koutkem úst, protáhl si frňousy, dokonce s jistým zalíbením hleděl na zapáleného a jednotvárně vznětlivého kamaráda. Přece však zcela neomalene a bezohledně zvolal: „Ježíšmarjá, ty jsi ale vů!“

Strnad se zarazil, projelo jím, že tohle si nemůže dát líbit. Ale po jedné kapitulaci neodhodlal dát v sázku druhou, a proto jen namítl: „Jak to myslíš, bratře Garajo?“

„Jak to myslím? Tak to myslím. Ty jsi ještě cosi horšího. Ty jsi hotový burzouš, to je nejohavnější stvoření, které jsem kdy poznal,“ schválně hodně útočně odpověděl Garaja.

„A ty jsi proletář! Co je to příměří, ty zas ze sebe děláš hotového bolševíčka,“ zmohl se zase Strnad na rýpnutí. Byl jím velmi spokojen a také přikládal mu význam učiněného útoku.

„Teď jsem mu vlastně teprve šikovně řekl, co jsem mu chtěl hned říci a proč jsem k němu zašel,“ pomyslně si Strnad a nahlas svou námitku zdůrazňoval: „Ty mi vypadáš proletářsky! Tváře má jak paktašky a budeš ze sebe dělat proletáře!“ narážeje na zdravou plnost a barvu Garajovu.

Vtom vešel Garajův zbrojnoš bratr Rubeš a předstíral, že si pro něco jde. Rozmluvu poslouchal za dveřmi a bylo mu docela milo, dokud slyšel, jak Garaja svého druha tepe, ba uráží, neboť komisní Strnad se mu

příliš nezamlouval, kdežto u svého pána a velitele oceňoval nevyočítelnost a bezohlednost, neboli sprostotu, jak mu to dovedl říci i do očí, a co se správně srovnávalo s jeho ponětím o řádném veliteli. Když však Rubšovi za dveřmi se zdálo, že Strnad se útočně pouští do Garaji, svou přítomností chtěl svému pánovi a veliteli býti na pomoc.

„No, co, Toničku,“ obrátil se naň Strnad, „copak nevidíš, že máte hosty? Ani je ničím nepočastuješ. To u Srbů takový Toniček hned bez říkání přinesl aspoň kafe, když viděl, že soused přišel na besedu.“

„Jo, jo, bratře podporučíku, ty jsi sem přišel na besedu! Jako bych tě nebyl viděl! Hrnul jsi se sem jako velká voda, div jsi mne neporazil. A myslíš, bratře podporučíku, že nevím, s jakou jsi sem přišel? Všechno vím,“ pokračoval bratr Rubeš, neboť nedovedl smlčet, že rozhovor Strnadův s Garajou poslouchal za dveřmi a musil to z vnitřní nutnosti na sebe prozradit hned při první příležitosti. „Všechno vím – zrovna tak to vypadá, jako bys nás chtěl dostat pod svoje komando. Jo, holenu, to se ti nepodaří.“

To jeho „nás“ znělo sebevědomě a znamenalo nejen Rubše a Garaju, nýbrž Garaju, Rubše a celou rotu s kuchaři, vozky, mulami i rotnou kanceláří. Poněvadž Strnad jen se divil, Rubeš po kratičké pomlčce pokračoval: „Ty, bratře podporučíku, jen si hezky poroučej u své rotě a my zase máme svého velitele. Tak je to! A bratr Garaja ví nejlépe, co dělá a jak co má dělat.“

„Tondo, dost!“ jeknul na něj Garaja, „že dostaneš ještě za ucho!“

Ale rozmaširovaný Tonda jen odsekl: „Pro mne za mne, třeba si mne pohlavkuj, ale musel jsem říci, co si myslím.“

Bylo už na Garajovi, aby k tomu také něco řekl. Ale bratr Tonda byl ještě v ráži, a proto Garaju předešel: „Zdvořáci – nezdvořáci. Jaký pán, takový krám. Na tom se nedá nic měnit.“

„Ale Toničku, já jsem se s tebou chtěl jen domluvit, jestli bys nám neskočil pro litr vína,“ po dobrém hleděl se Strnad domluvit s Rubšem.

„A proč bych skákal?“ vyjeveně a udivně, podrážděně i uraženě na to Tonda.

„No, abyste přece hosta uhostili,“ s úsměvem vysvětloval mu Strnad.

„Pravdaže,“ dodával Garaja, hledaje po kapsách peníze, „kdybys byl hned vína nalil, nebyli bychom se tu s bratrem Strnadem málem poštěkali.“

Tu máš, doskoč pro dva litry k tomu dědulovi, co je třetí četa, toho červeného a řízného. Víš, které myslím?“

„A co bych skákal?“ nadul se bratr Tonda.

„Když ti říkám – příkazuju,“ stál na svém Garaja.

„A co bych skákal?“ nadul se Tonda ještě víc.

„Budu já se tě prosit! Doskočím si sám, aspoň přinesu to právě!“

„A ty myslíš, bratře Garajo, že my doma nic nemáme?“ pyšně vypravil ze sebe bratr Tonda.

„Tak dojdi jen k té naší šeredné bábě, když má také víno.“

„Ta bába, to nejsme přece my,“ odpověděl stále týmž tónem Tonda a vysvětlil, že prázdné čutory již naplnil vínem, poněvadž usoudil, že Garaja i on budou večer psát domů a na sucho že by se to psalo špatně.

Francouzský bidon i anglická čtورا už byly na stole. Jen do čeho nalít? Garaja dával na stranu své papíry, při čemž zase zavadil zrakem o napsanou již obálku na Věřinu adresu. Tonda utíral pohárky, které byly pro ozdobu na skříní a hodně zaprášené.

Strnad poznamenal: „No, vidí se, že jste správná kuča. Staré pravidlo dí: „Jak četa pije, tak se také bije.“ Znáš to, pane bratře Antoníne Rubši?“

„Neznám, ale je to správné.“

Tehdy bylo správným kde co. Tonda nalil tři pohárky. Sám připravoval sice jen dva, ale Garaja sám mu podstrčil třetí.

Garaja připil: „Abychom se všichni do svých domovů šťastně vrátili.“

Tonda dodal: „Ať jsme tlustí! Tak nazdar, na zdravíčko! Jak si myslím.“

Strnad hleděl, aby si nejprve přitukl s Garajou jako domácím pánem, a Rubeš, aby si s ním přitukl dříve než se Strnadem, poněvadž ho měl pořád ještě jako osinu mezi zuby. Takto si přištrnkli všichni najednou.

„A kde jsi vzal, bratře Rubši, tolik peněz na tři litry?“ nezdržel se zvědavosti Garaja.

„Tolik peněz? Tu je toho. Vždyť je tu víno za babku.“

„Ale přece?“

„I jdi, jdi, bratříčku,“ odpovídal posměvačně Tonda, „vždyť ty ani nevíš, kolik peněz mi dáváš.“

„Moc toho nebude.“

„I bude.“

„Jak to?“

„A víš ty, bratře, že co jsem u tebe, jsem ti nikdy z ničeho nedal nazpět?“

„To nevím.“

„No tak vidíš,“ vítězoslavně dodával Rubeš.

„Jen jestli to není kradené?“ nedůvěřivě kroutil hlavou Garaja.

Strnad měl rovněž na jazyku tuto všetečnou otázku, ale měl štěstí, že ji před Rubšem nevyslovil. Od Garaji ji uznával na místě, a proto mu zcela klidně odpověděl: „Cožpak jsme od prvního praporu?“

Garaja ani Strnad odpovědi nerozuměli a bylo třeba se doptávat. Tentokrát Tonda neodpovídal už tak pohotově, samotnému se zdálo, že vyžvanil více, než bylo zapotřebí. Teprve na třetí nebo čtvrtou otázku dal odpověď, že bratrský první prapor v Lyonu se podíval na farářovo víno, že z toho byl – a snad ještě je – kravál. A dokonce Tonda věděl, že pro to přestali spolu mluvit velitel druhé a třetí roty, neboť oba dokazovali, že jejich lidé v tom ruce neměli.

„Potřebuje takový černokněžník taky mít plný sklep vína?“ doložil br. Rubeš a chtěl tím dát najevo, že sice není spravedlivé chodit na víno do cizích sklepů, ale také že není správné, má-li nějaké farářisko vína plný sklep a dělá-li rámus, když mu ho žízniví vojáci upijou.

Informace Rubšovy byly zcela správné a úplně pravdě odpovídalo, že pro ono černokněžníkové víno se znepřátelili velitelé třetí a druhé roty. Jen informaci chybělo, že pro černokněžníkové víno se kromě velitelů nikdo jiný od druhé ani třetí roty mezi sebou nezneprátelil.

Nepřátelství obou velitelů bylo do krve. Deset let, jak jsem se dodatečně doptal, spolu nemluvili a na otázku, proč se zlobili a jak to vlastně bylo, dostal jsem odpověď: „Já jsem se naň nedopálil proto, že dokazoval, že jeho rota na tom víně nebyla – to jsem dokazoval o své taky, ale popadl mne vztek, když ten ničema dokazoval, že moje rota se do toho sklepa vloupala a vína si natočila do všech plátěných věder mulařů.“

Konec rámusu byl, že obě roty škodu dobře zaplatily, takže prapor z posádky odtáhl s dobrým svědomím a i ten černokněžník byl rád, neboť za víno dostal nakonec víc, než kdyby je byl prodával na trhu.

A bylo prý to víno! „Jako nožka!“ řekl by Rubeš.

✱

„Teď když tu nejsme na sucho, já tě nepustím a budu zase já tobě objasňovat pojmy. Však jsi povídal, že jsi to nechtěl jen tak nechat.“

Komorník bratr Tonda neodcházel a Garajovi se nechtělo ani ho posílat za dveře, patrně by byl daleko od nich neodešel, ani před ním Strnada rozebírat. Začal tedy teoretizovat, aby se Rubeš poslušáním brzy unavil a odešel sám. Strnad brzy se začal ošívat. Téměř socialistická hantýrka, kterou Garaja mluvil, zřejmě se mu nelíbila a nehodila se řádnému důstojníkovi podle jeho vkusu. Garaja však toho nedbal a soukal ze sebe jedno po druhém, hlavně o mezinárodnosti a soustředění kapitalismu, když Strnad se tak honosil ryzím maloměšťáckým vlastenectvím. Bratr Tonda seděl na kufříku, a když dokouřil cigaretu, hleděl se nepozorovaně vytrazit.

„Ten náš starej je ale taky vejklada,“ byl v tom okamžiku jeho úsudek a div už nedával za pravdu Strnadovi.

„Kampak, kampak, mladý pane?“ zdržoval jej Strnad.

„Víš, pane bratře, už toho mám dost,“ pravil Tonda.

„Ale jdi? To je brzy.“

„Víš, já tomu jinak rozumím, a to není tak složité.“

„A jak ty tomu rozumíš? Pověz!“

„Hlavní je, že se malí lidé musejí spojit, aby je ti velcí nepožrali a aby se měli také dobře.“

„To je přece má řeč. A já tu jen vykládám, co to je, proti čemu se musejí spojit.“

„No, dobře, dobře, ty vejklado,“ vyhrklo z Tondy to, co měl před chvílí na mysli. „Ale já už toho mám dost.“

Když Tonda Rubeš byl za dveřmi, ujal se slova Strnad: „Poslouchej, Janko, tohle, cos tu povídal, to je všechno hezké, ale ten Toníček – říkával mu často zdobněle pro jeho vzrůst – má pravdu. Je to příliš učené. To je buď věda, anebo výklad vyznání víry – tedy i víra sama. Já bych ti dal teď několik otázek, jako ty jsi je dával mně, a na ně mi odpověz!“

„Tím lépe. Prosím.“

Na Strnadovi bylo znát, že je soustředěn víc, než byl na počátku návštěvy u svého staršího kamaráda, což už u Strnada značilo velkou přednost, i zkušenějšího. Tázal se: „Byl jsi ty vždycky tohoto přesvědčení, anebo jsi k těmto názorům přišel teprve r. 1917 vlivem ruské revoluce, jejíž začátky jsme zažili na Ukrajině?“

„To ti rád zodpovím.“

„Počkej! Ještě druhou otázku. Neděláš ty pouze toho socialistu ze sebe, abys nás, kteří jimi nejsme, dráždil a abys vypadal originálně?“

Garaja zase div nevytlítl. Strnad jej však stačil udržet svým úsvovím: „Drž se ještě pět minut!“ A hned pokračoval: „Počkej! Ty tvé ismy – kapitalismus, socialismus, imperialismus, historismus, materialismus atd. – bůhvíkolik jsi jich tu ze sebe nevyklopil – to mi z ní jako z novin. Zkus mi však uvést něco ze svého života, snad mne pak aspoň trochu přesvědčíš.“

Garaja sbíral myšlenky a v přestávce Strnad se cítil už zase útočníkem. Proto opakoval: „Ale vždyť ty nejsi socialistou!“

„Jsem víc,“ odsekl Garaja.

„Bolševikem přece ne? To ti nevěřím.“

„Sedlákem,“ ušklíbl se podle svého Garaja a pravil tónem, jako by řekl: „Tu máš“ a přebíjel kamarádovu kartu.

„To jsem blázen,“ podivil se upřímně Strnad a dodal: „A voják jsi taky, to se ti nedá upřít.“

„Co se tohohle týče, už jsem vám jednou dokázal, že jsem víc,“ suše poznamenal Garaja.

„Už vím: Bojovník, říkáš ty, ale to vyjde konec konců nastejno,“ připomněl Strnad smysl jiného nedávného rozhovoru.

Strnad byl v tomto slovním potýkání náhle zcela spokojen sám se sebou. Přivedlo ho to zcela do dobré míry, že se už pomalu Garajovi poškleboval. „Ty na sobě ještě dokážeš, co se ani v Rusku nevyskytlo, ty jsi „rabočij, soldatskij i selskij deputát“ v jedné osobě. To aby si tě vzali za svatého, ne-li pánaboha na místo Karla Marxe.“

„To se ti povedlo,“ musel se tomu Garaja usmát.

Nikdy bychom nebyli hotovi s touto rozmluvou, kdybychom ji dále reprodukovali ve formě dialogu s jeho ustavičnými zvraty a ustavičným odbočováním. Je proto nutno slovo udělit pouze Garajovi, který skutečně svědomitě se snažil odpovédět na Strnadovy otázky a přestal ho trápit teoretizováním. Ostatně bylo to jasné i oběma kamarádům, že by se tímto způsobem mohli přít do soudného dne, a proto záhy slovo přešlo zcela na Garaju. Za své řeči tu postával v rohu pokojíka, tu učinil několik kroků a celý pokojík nesčíslněkrát obešel. Strnad ze své truhlice se také přemístil a natáhl se po nerozestlané posteli. Dával přitom pozor, aby pokrývku nepotrhal ostruhami, které si koupil cestou v Anglii a které byly jeho

pýchou, s níž se ani nemusel skrývat. Ta opatrnost mu umožňovala, že si mohl ke svému potěšení časem bříknout. K jinému užitku mu nebyly. Koně jsme tehdy přidělené ještě neměli. Ale co je pravda, Strnadovi podle práva a mezinárodních zvyklostí ostruhy náležely.

Garaja skutečně přiznával, že vše, čeho se nyní držel a čemu věřil, mu od nepaměti nebylo tak jasné. Byl z nevelkého statku někde u Luhačovic, takže se právem mohl prohlašovat sedlákem. Se socialismem se seznámil trochu v studentském životě, ale více z knih. Zamlouval se mu, ale dlouho jej považoval spíše za doktrínu. Doktrína možná je zcela správná a dobrá, ale jen potud, pokud se nepřijde na doktrínu lepší.

Na Strnadovu otázku, kdy osobně se proti měšťáckému společenskému řádu angažoval, dal Garaja takovouto odpověď: „V Dobrudži, pod Kokardžou, když se tam srbská dobrovolnická divize začala zakopávat, na jejich křídlo přišly navázat svěží rumunské části, které dosud v boji nebyly. Celý den Rumuni hloubili zákopy a rýpali se v zemi. Když pak nastával večer a přestalo se pracovat, tři čtyři rumunští důstojníci přišli k srbským (tj. i našim) a prostomyslně, ale velmi starostlivě se tázali, kde že budou nastávající noc spát.“

„Jako jeden muž,“ vypravoval Garaja, „ukázali jsme jim na díru v zemi a pravíme: „No tady!“ – Oni udiveně se ohlížejí, okounějí a jsou v koncích. Tady prý přece spát nemohou, bez střechy nad hlavou. – Bodejť taky! Byli ještě napomádováni, napařádní, v lakovaných vysokých botách, to věru se k takovému spaní nehodí.“

„Jakáž pomoc. Nic jiného tu není,“ tvrdili jsme jim s neskrývanou ironií. „Tady máte své vojáky a od nich nemůžete. Oni nato napůl udivení, napůl ustrašení, že musejí jinak, že jen tak na syré zemi přece spát nemohou. Vojáci ať si tam v zákopech jen ostanou, ale páni oficíři se půjdou spokojeně a pohodlně vyspat do vsi. A udělali to.“

Tu mi poprvé jasně svitlo, jaké je to odporné ohavné stvoření, takový tvor, který sice chce komandýrovat, ale co je pro vojáka, není pro něj. Tvor si myslí, že je z jiného těsta. Vidět v tom jen nevycepanost a neschopnost velitelskou, posuzovat to pouze ze stanoviska vojenského, to je málo. Tomu se musí jít na kloub. V tomhle i ty, Strnade, musíš vidět třídní rozpor, který volá o pomstu. Ti rumunští oficíři byli asi aristokraté, ale s výkvěty buržoustské společnosti to začíná býti stejné, ba horší. Aristokraté – dávno

už z tohoto slova mizelo, že znamená ,ty nejlepší. A tak jim nezbylo než nejlidštější právo ze všech lidských práv – právo na hloupost. V hlouposti však s nimi ihned začínalo zápolit vítězné měšťáctví, ačkoliv buržoust se snaží chytráctvím udržet při moci. Aristokracie se k své hlouposti veřejně přiznává, zakrývájíc to jen plentou stavovské tradice a předsudků. Měšťáci snaží se na svět vyžrát, holedbají se svým liberalismem, dovedou nejen koketovat, ale i být pokrokovými, jak však při tom propadli konzervatismu, ba reakcionářství, nejlépe vidíš, že mezi sebe záhy vzali panáčky, pátery, duchovenstvo všeho druhu. Té hlízy bychom se nyní radikálně měli setřást. Čas by na to byl. Ale nevím – dolomit moc šlechty nebude tak těžké. To se rozumí samo sebou. Stačí zrušit fideikomisy. Tu nena-razíme ani na svatosvatý princip soukromého vlastnictví. Jsou to statky svěřenské, žádný soukromý majetek jejich držitelů. Tedy toto pověření se šlechtickým rodům odejme a agrární reforma je hotova.“

„Člověče, kde to zase jsi,“ přerušil Strnad usrkávaje vína a vstáváje z postele, aby dal znát, že je už čas domů.

„Máš pravdu,“ pokračoval Garaja. „Ty si žádáš argumenty. Máš je mít. Tu špatnost oněch oficírských rumunských páňat pod Kokardžou, tu chápeš a uznáváš, že z ní čpí víc než zbabělost. Ty zbabělec nejsi. To vím, ale to ti povídám, o moc jinší nejsi.“

„Jak to? Dovol!“ nakvašeně Strnad.

Garaja: „Takto. Přihrnul jsi se sem na mne a prvé, když jsi hubu otevřel, bylo, že před mužstvem vedu řeči, které snad by se hodily ke stolu pánů oficírů pro zábavu, ale nejsou pro bratříky od roty. Co je pro pány, není pro kmány. A to je mi pak pěkné bratrství! Takové bratrství by nebylo nic než panskou chytristikou, o níž byla řeč. Bratrství s panskou morálkou, milý brachu! Pokus, jak překlenout dvojí morálku! To já tomu jinak rozumím. Bratrství nemůže být vynálezem na třídní balamucení, nýbrž vnějším zdůrazněním, že skutečně usilujeme o beztřídní společnost. Má cenu, jen pokud je v něm vnitřní nutnost a opravdovost a jen potom mají smysl také ty řeči o dobrovolné disciplíně, kterých ve Francii jsme mezi našimi dost slyšeli, ale které se jim převalovaly v tlamách jako nemastný škubánek, který, jak známo, nelze spolknout. Inu, já vím, Strnade, ono se ti to nelíbí, ale co mám dělat, když tak prostomyslně lezeš do mého lapáku.“

„No, nechme toho a rozejděme se!“ škemral už pomalu Strnad.

„I to to,“ nemilosrdně odmítal Garaja. „Vino se musí dopít a ty si taky vypij číši hořkosti, pro kterou sis přišel. Že nás spojenci dobře krmili a proto, že je to na mně také vidět, ty se mi posmíváš, jaký že jsem to proletář, když mám tváře jako paktašky při sedle. Ty čistě buržujsky si proletáře nemůžeš jinak představit, než že je přepadlý, že je na něm znát hlad a bídu, při čemž od něj vyžaduješ celodenní práci, poněvadž práce šlechtí. Když k tomu přidáme ještě ctihodné duchovenstvo, aby lid odvracelo od časného života a obracelo jeho mysl k životu věčnému, obrázek je ještě úplnější. Uznáš sám, že je to podlost. V Rusku jsme taky něco viděli. Jinak než sociální revolucí to tam ani skončit nemohlo. Na ruském příkladě taky vidíš, že zbabělost je hlavní charakteristickou črtou měšťácké úpadkovosti, a proto se mi právě nelíbí ani ta mírová psychóza, která zachvátila od čtrnácti dní naše italské prostředí a nás taky. Mír, mír – to je toho! Opravdový mír bude, až nebude ani třídního boje a poslední třídní zápas bude dobojován.“

„Prosím tě, Garajo, nech už toho! Tebe nikdo nepředělá a mne také ne.“

Garaja neslyšel a jak jej víno rozjařovalo, dupnul nohou a vzpomenuv si na jednu proslulou scénu u praporu, rozkazoval svému kamarádovi: „Opakuj po mně: Buržoust je odporné stvoření.“

„He! Takhle vypadá ta vaše diktatura proletariátu?“

„Budiž, o tohle se možno pustit,“ vzpamatoval se Garaja. „Ale že tě nikdo nepředělá? I předělá!“

„Nepředělá!“

Garaja Strnadovi ničím neodsekl. Vzpomněl si, že na tomto bodě už jednou byli, a s tím zároveň se mu opět vybavila představa Věrky, jejíž připravená adresa s obálkou ležela před ním na stole zakrytá čistými aršíky papíru. „Ta slečinka, vždyť je to také buržoustka. Ale... těžko ji nazvat odporným stvořením,“ říkal si v myšlenkách, a vzdálená, léta neviděná Věrka byla tu najednou mezi vykládajícími si vojáky v italské zemi, ve světničce, v níž to vonělo suchou kukuřicí ze sousední sýpky.

„Natolik jsem ještě paličatý, abych se nedal předělat terorem, jehož ukázkou jsi mi chtěl právě předvést,“ uplatňoval Strnad znovu svůj odpor.

„Když nepředělá, tak zlomí,“ trval na svém Garaja.

„Co?“

„Sociální revoluce.“

„My přece neděláme sociální revoluci,“ namítal Strnad.

„A to by bylo hezké, abychom nedělali,“ vsednul zase Garaja pevně do sedla a napřímil se v něm. „Pamatuj si, Strnade, to tvé pouťové vlastenectví bez sociálního obsahu, to je kramářské žvanění a humbuk. Kdyby v tomto našem zahraničním konání nebylo sociálních důsledků, tož jsme se do toho ani pouštět nemuseli. Vám, měšťákům v Rakousku, přece nebylo tak zle a západoevropské měšťáctvo je také ve skutečnosti mezinárodnější, než si myslí. Proto žádné strachy. Neublížili byste si. Je ti to zas proti srsti. Vím, mezinárodnost pranýřujete u socialistů, ale jen proto, že v ní věříte nebezpečnosti. Proletariát se však doposud po ní pouze marně drápal, nejednou hloupě. Dnes mezinárodní dělnické fronty není a de facto v minulosti byly o ni jen pokusy. Zato však šlechta je mezinárodní a podobně zastaralé měšťáctví a kapitalismus – ten dovede být při tom až neosobní.“

„Dej už pokoj, já tyhle řeči slyšet nemohu,“ vybuchl zcela upřímně Strnad, uražen do hloubi duše, jak se říká. Naráz dopil svou sklenici a už byl ve dveřích, aniž by Garajovi ruku podal.

Vřelo to v něm zle. Hůř, než když se odpoledne na Garaju chystal. Tehdy se vpravoval do vykonavatele své povinnosti podle svého svatého přesvědčení, ale tentokrát se mu z těch výkladů hlava zatočila. Když Garaja do něj vtloukal, že není vlastenectví bez sociálního obsahu, byl ochoten uznat pravdivost této formulace a byl by o ní přemýšlel, ale že Garaja pokračoval, náhle v něm vzkypěl starý odpor k uvedeným slovům, pojímům a problémům a chtělo se mu jen ven, na vzduch, ze zakouřeného místnosti.

Rozesmátý Garaja za ním volal: „Já tě doprovodím a dokončíme to. Jen co okna zotvírám.“

Chladná noc přijala je přívětivě. Šli mlčky a opakovali si průběh své hádky. Když vkročili na silnici, pochvaloval si Strnad: „Ale je to vzdoušek,“ a ze široka mávnul kloboukem. Tím mávnutím chtěl zahnat vše. Ale Garaja si vzpomněl, že Strnad ho vyzýval, aby mu své názory ilustroval osobními zážitky. Hned po epizodě o rumunských důstojnících zpod Kokardže chtěl mu uvést jiný případ. Ale zamluvilo se to. Teď mu to napadlo a začínal s tím. Strnada však nebylo lehké přiměti k pozornosti. Noc byla smířlivá a Garaja záhy se vzdal svých rýpavých pokusů a nabádavých uvažování. Povíдали si už jen běžné věci.

Strnad doma na lůžku ze stanových pláten, jež každé bylo z jiné armády, usnul, jako by ho do vody hodil a jako by chtěl zaspat všechny otázky a problémy, o nichž s Garajou hovořil.

Garaja se vracel volným krokem zvlhlou, širokou automobilovou silnicí. Vracel se též k rozmluvě se Strnadem a vyčítal si, že to či ono mu nevytmažil důrazněji. Jmenovitě k tomu, jak si Strnad představuje občana-proletáře, zdálo se mu, že bylo třeba uvést pozitivní doplnění a že Strnadovi měl předvést před oči i druhou stranu tohoto medailónku: „Každý lidský tvor měl by mít v sobě radost ze života, každý proletář, Strnade – to nemůže být výsadou jedné třídy lidské společnosti –, což znamená být sytým, svěžím, křepkým, být si vědom i živočišné krásy a zdraví lidského těla.“ A nebyl by to Garaja, aby k těmto požadavkům výslovně nepřičleňoval požadavek čistoty: „Docela po prostu vzato: moci se umýt, vykoupat, když už psáno jest „v potu tváře jíst budeš chléb svůj“. To ostatní, ideály, tzv. duševní svět, pak přijde samo sebou. Ano, Strnade, bolšáci mají úplnou pravdu, když hlásají: Kdo nepracuje, ať nejí.“

Potom si formuloval onen zážitek, jehož před chvílí Strnada ušetřil, když pozoroval, že se Strnadovi tak krásně dýchá na svěžím vzduchu a že mávnutím klobouku dovedl zapudit zdravý rozum i svědomí.

Při plnění cestě k svému bytu posadil se Garaja na podezdívku plotu. Nejdříve vyhledával, čím vším a jak mu Strnad přece mohl oponovat, ale záhy mu do toho vlezlo, že místo té rozmluvy se chystal sepsat dopis Věře. Kupodivu, připadalo mu najednou bližším než všechny problémy, jimž věnoval celý dlouhý večer.

„A přece ne. Když byla možnost jít v Rakousku na dovolenou, ale naskytl se příležitost utéct do Ruska, nerozmyslel jsem se ani dost málo. Ale Věra i při tom, to se rozumí, musela být,“ drsně namítal Garaja sám sobě.

Seděl tam dlouho. Když poprvé projel jím chlad a sychravost, zachouli se do peleríny, ale domů se mu ještě nechtělo. Bylo mu nápadné, jaká je to z něho najednou hnilička. Teprve snop světla, který z dálky předcházel automobil, kvapící po rovné silnici, ho přiměl, že se sebral domů.

Ulehl konečně, ale ne a ne usnout. Snoval si psaníčko pro Věrku, ale nemohl se dostat ani přes oslovení. „Jak ji mám oslovit?“ Z různých možností ani jedna se mu nezdála tou pravou, výstižnou, aby vyslovila to...

8. Dopis domů

Abychom svým doma řádně a poctivě vypsali, co je s námi a že už se chystáme na cestu, nejvíce mezi námi leželo na srdci bratru Rubšovi. Když druhého dne odpoledne, po noční rozmluvě Garajově se Strnadem, Garaja skládal své tři dopisy, Rubeš obcházel kolem domu a byl odhodlán kohokolivěk varovati, aby „starého“ ze psaní nevyrušoval. Garajovi nahore z počátku nijak to nešlo od ruky. Myšlenky nedovedl vzít za pravý konec, slova a obraty, jimiž chtěl pozdravit Věru, připadaly mu slavnostně strojené, zbytečně načechrané a ani zdaleka, zdálo se mu, že nevyjadřují to, co jí chtěl povědět. Ostatně, uvažoval, co jí mám vykládati o sobě, to je podřadná věc, hlavní je, že bych chtěl vědět, co je s ní, o mně poví dost, ba všechno, její adresa na obálce s razítkem naší polní pošty. Když už dopisoval první stránku, ušklíbl se po svém zvyku nad oslovením „Má jediná“, řekl si, že je to totéž, jako by jí říkal unikum, vzal druhý papír a napsal nejprve svému otci. To nebyl tak těžký úkol. Na čtyřech stránkách pověděl o sobě to hlavní, co s ním bylo za poslední tři roky, rozepsal se a potom se mu dařil i dopis Věře. Bylo v něm vše, co měl na srdci, a bylo to podáno promyšleně. Trochu to bylo neparfumované, ale uznal, že tak trochu to může zůstat a že to není nevkusné. Začal tím, jak se posledně viděli.

Aby při tom Garaja nezemřel žízni, bratr Tonda Rubeš mu přinesl plecháč černé kávy. Při té příležitosti bratr Rubeš se ho zeptal, kdy že asi se psaním bude hotov. Na Garajovo rozptýlené „ani nevím“ poznamenal pak Tonda svým důležitým způsobem: „Pak mi to dáš přečíst.“

„Tys mi své dopisy také nepřečetl a už jsi je zalepil, jak jsem viděl.“

„To je něco jiného.“

„Jak jiného?“

„No, dobře, dobře. Ty jsi pěkný bratr, ani mi nechceš říci, co domů píšeš.“

„Ty jsi mi svá psaní také nedal přečíst,“ opakoval Garaja.

„To je něco jiného.“

„Jak to?“ tázal se Garaja tentokrát zvědavě.

„Já tě jen upozorňuji, abys tam o mně nic nekvákal. Proto bych chtěl vědět, co píšeš.“

„A ty jsi o mně něco psal?“

„... si myslím,“ přisvědčil Tonda.

„Tak, jaké je tu potom bratrství a rovnost?“

„To je něco jiného. Ty jsi velitel roty a patříš celé rotě, já jsem ale jen tvůj sluha a po tom nikomu nic není.“

„A v této hodnosti patříš také celé rotě. No ne?“

„Jdi na kolo!“ durdil se Toníček. „S tebou je škoda ztratit slovo, všechno překroutíš.“

„A tebe aby kat spral. Ty mi piješ krev,“ pustil Garaja za odcházejícím sluhou, který stačil ještě odseknout. „Počkej, to si budu pamatovat.“

Rubeš dále Garajův klid nehlídal, vida, že je to zbytečné. Vypravil se na silnici, kde jsem ho potkal. Pustil se do mne, co že šmejdlím po obvodu praporu a zda už své dopisy mám napsané. Přiznal jsem se mu, že ne, ale že k tomu sbírám mysl.

„To bratr Garaja je jinší chlapák. Aspoň jednou poctivě sedí doma a píše, jen to praští. Ale dělá mu to nějak velkou hlavu,“ sděloval mi hned Tonda o Garajovi, varoval, abych k němu nechodil a upozornil, že zítra se bude první pošta vybírat.

„A vždyť půjde ještě jiná, kdybych nakrásně první promeškal,“ pravil jsem mu na to nedbale.

„To by byla ale pro tebe ostuda,“ hrozil se upřímně Tonda. „Ty jsi hrozný člověk, ještě horší než můj starý.“

Jeho slova zněla tak přesvědčivě, že rázem jsem se rozhodl odhodlávání změnit v skutek. V naší krčmě na rozcestí nikoho nebylo. Koupiv si papír naproti v krámku, sedl jsem za stůl, pošinul širák do týla a zkoušeje pero, usmyslil jsem si, že domů, poprvé přesně po dvou a půl letech, napíšu tak, aby to bylo zábavné a na první přečtení aby to nebylo ani zcela srozumitelné. Improvizovat dnes takový galimatyáš sotva bych svedl.

„Všem, všem, všem!

No, to nic. Dobrá. Tož přece to skončilo.

Tak jsme jim ale nahnuli kvartýr. Ještě těm Maďarům vyplombovat dásničky – a hotovo. Zrovna mi to dělá radost, že se je ještě práce najde.

Vždyť za svobodu a neodvislost, až do konce, až k cíli, až do roztrhání těla.

Ale zdá se, že u Vás Revoluce je v nebezpečství. Ona je to moc hezká ženská (to říkali ruští muži před revolučními plakáty nebo obrázky, na nichž Revoluce byla znázorňována jako pěkná mladice) – jen aby se nevdala za takového mrzáka, jako je Kerenskij Alexandr Feodorovič.

Ideově nyní mluvit nebudu.

Se mnou se toho stalo dost, ale dosud nikde na mne nevyzráli. Válečné náčiní mám vlastní a nabyl jsem hojných pozemských statků:

1. Dvě knížky reglementů pro infanterii a čepici a nóbl kalhoty v Oděse.
2. V Courthezonu (Vaucluse) dva ruské pláště, troje staré pogony a kindžál.

V Soluni jsem nenechal nic, neboť tam je všelijaká banda, která pokračuje všechno.

3. V zemi francouzského pana starosty Puntíka Hranatého, který se znamenitě vyznal v prostopášnostech a radovánkách a Habsburky nemohl cítit, jako každý věrný Čech, roztomilým koňáčkem – mimochodem upozorňuje na znamenité pálenky kořalečnických dynastií Martelů, Henessy, Dubios, Courvoisier – z mých svršků vynikají dva páry čizem, pár bagančat, anglická bomba a 12 výstředních povídek, které jsem složil pro potěšení myslí mladých dívek a které jednou jistě budou povinnou četbou na klášterních školách dívkách.

Také mám tam v uschování náčrtek Didaktiky obecné a úplně pro potřebu a k užitku řádných žoldněřů i nezřízené soldatesky, jakož i všelikého noblesního vojínstva. A proto tedy, jestli tatíček ráčejí poroučet, nevrátím se domů a půjdu dále někam polem pracovat, dokud doslova se neověncím válečnou slávou.

Kromě 10 dní domácího vězení trestán jsem nebyl. Pohybuji se v hranicích svých důchodů, dluhy nemám. Zasluhuji následující hodnost i postavení, což však mi nemilosrdný Osud odpírá. Nebyl jsem nemocen, ani na dovolené po tři léta.

Moje tělesné stání, krom té dobré duše, je řádné. Jen hlavička je opršalá, neboť pačesy na ní pod šisákem ocelovým nevytrímaly, ale frás je třímá.

Proti této zkáze, zdá se, že nechrání poetický talisman západoevropské pověřivosti. Ale neomylně chrání proti šedi, yperitu, leteckým bombám

i zuřivostem tlusté Berty, jmenovitě proti různým, zdraví lidskému škodícím smradům.

Teď tu hnijeme na silnici u Padavé. Duch Radeckého nad námi a opakujeme si Morseovy značky.

Co se týká válečných výdělků, nejhůř jsme na tom tady. Nejlépe mzdu vyplácel francouzský pan starosta. O Netálii moc se toho říci nedá. Vždyť je taky už po celé té patálii! Přesto strava je tu stále polní. Samé makarony a ti kluci taliánští mají makarony – věřte mi to nebo ne – i v nábojích do pušek, Model 1896. Do bidoňů vína není.

*Smutné zdejší chutory
když jsou prázdné čutory.*

Nebýt vyhlídky na tu melu v Maďarsku – a věru myslíme si tu, že byste to tam mohli spořádat sami, co jste doma – svádělo by mě to hned obejít ještě jednou dokola Evropu. Kde smrdí mrtvola, tam scházejí se supové. Netáhlo by mě to sice zrovna do cizinecké legie, ale bylo by se možno také například angažovati v anglo-slovanské expedici na Murmani k obnově a znovuzřízení Rossije. Jak je vidět, Ingliseňům také na tom záleží. To jsou rozumné hlavy.

Tady na jihu výhledy na nějakou novou válku – a to hlavní, dobrý žold a kořist – jsou nevalné. Srbové sice ještě roku 1916 si říkali, že by bylo omylem se domnívat, že ona velká válka jest jejich poslední válkou, neboť prý je ještě čeká vojna s Italijom. Ale vzít to tady v jednom tahu, bylo by trochu nevhodné. Pan Franchet je ovšem ze řetězu nepustí, ale na druhé straně, jak se tu vidí, Taloši by jim nejen rádi sebrali Gorici, Istrii, Rijeku, Zadar, Split, Dubrovnik, nýbrž také trochu namlátili kušnu, což je tím svůdnější, že jich, chuděrek Serboček, mnoho nezbyvá – sotva na semeno.

Když vzpomenu Murmaně, zabolí mne srdce, zatočí se hlava, zalomím rukama a řeknu-li to nahlas, vyroní se mnou slzy ještě několik sivých sokolů. Proč jsme my pošetilí, proč jsme my tam r. 1917 za Kornilovské pobuny čili buntu, proč jsme my tam nezaložili jihoslovanskou – nebo po případě všeslovanskou – državu?! Byli jsme tam právě blízko na křižovatce tratí Moskva, Jaroslavl, Archangelsk – Petrohrad, a jistě by to bylo bývalo vítanou novinkou pro tamní zubožený, lesní národ. Návrh byl již

učiněn, ale postavili se proti Zálešáci, lidé živící se sbíráním a prodejem jahod a jalovce. Tamní jalovec shledali mizerným, rozsili mezi nás rozkol a v Evropě je proto o stát méně.

Osamostatnili se na Špicberkách nebo Shatlandách – je to tam poněkud ponuré – se nám nechtělo a v Skotsku na to bylo pozdě. Národ je tam příliš puntičkářský a asi by s námi netáhl. Zahráli nám na dudy a tamboři mezi bubnováním vyhazovali paličky do výše a zas je chytali s opičí zručností, načež jsme se jim zmínili o slávě Strakonic a Nechanic. Oni pravili, řkouce ‚jes, jes, ol rajt‘ a více jsme z nich nedostali. Pan arcia admirál Tirpíc si na nás cíhal pod vodou, byl však nedočkavý a dvě hodiny před příchodem naší kocábky ke skotským břehům u Iwerness, potopil tam jiný bezcenný dřevák.

Englézi se na nás líbezně usmívali, ale na šup nás houpli do země francouzské, že jsme sotva měli času v Birminghamu se zastaviti na pivě a v Southamptonu si koupit lulku. Ani 48 hodin jsme v bílém Albionu nebyli. Železnice u nich jezdí jako divé a na vteřinu. Prý kvůli tomu, že byla válka, kdežto v Rusku právě z téže příčiny se někdy vyjelo až zítra.

V Cherbourgu po dlouhé době byl uspořádán alkoholický dýchánek, anoť pršelo. Potom na měsíc jsme se usadili mezi Orangem a Avignonem a proháněli polní službu. Tehdy to prasklo u Caporetta. Oblékli nás do bleu d' horizon a už jsme si to mazali na Soluň. Cestou Talijáni, dokud to vypadalo, že jdeme na Piavu, na nás křičeli ‚sláva, nazdar,‘ když jsme však v Pise zahrnuli do Tarenta, nikdo si nás ani nevšiml. V Makedonii jsme přes zimu hlídali Bulhary a okukovali vršíčky, z kterých po nás také stříleli. V Delfách velebná věštka a ani Apollon nedovedli nám ani říci, kdy ta krvavá vojna skončí, ani co o tom soudí organizované dělnictvo.

V měsíci dubnu příštího roku zase jsme si to hasili zpět přes Milas, Maltu a horkou Afriku, kdež jsem získal výborné známosti u 16. praporu Senegalců a 4. teritoriálních Zuávů, mezi nimiž se pohyboval i pan Prášek, kuchař. I sjednotivše se pak s bratrskou vojskou českou, vytáhli jsme opět polem, a to na Boša, prodlevše před tím ještě u druhého Boša, majora Villa, na učeních strategických a taktických ve Svatém Maxenciu.

A abych nezapomněl: Když jsme byli v Marseille a pevnou nohou stánu na pevné zemi, poslali jsme pozdravný telegram panu arcia admirálovi

Tirpíci a jmenovali jsme jej čestným dobrovolcem. On však se dopálil a vaničku, na které jsme se do Francie dovezli, na zpáteční cestě do Bizerly na potvoru potopil.

V St. Maixentu cmdt Ville utvrdil nás v moderním válčení, podle něhož se nejlépe postupuje tam, kde nic není, začez mu budiž vzdán povinný dík.

S 22. regimentem šli jsme do Alsaska, ale tam jsme k prachu ani nečichli, na sv. Ludmilu jsme zabočili do Champagne, já však osobně ještě s několika druhy místo do Ville en Tardenois jsem se vrátil do Eperney a uchýlil se do Apenin, abych tam rozněcoval bratří k svaté válce za naše právo přirozené i práva historická – což, když se to moudře vezme, jako jsme to dělali, vyjde si to na jedno. Tím jsem unikl slávě 22. regimentu Čechoslováků a vydal se potupě všech lidí.

Ke všem junáckým činům odhodlali jsme se po pilném a bedlivém uvažování nad hymnou rakouských národů. Objevivše v ní apodiktické tvrzení, že osud trůnu habsburského Rakouska je osudem naším, jali jsme se káceti onen trůn, na kterém nakonec prý císaři po boku zase vládla rodem duchem spřízněná, v kráse, která neuvadne, císařovna vznešená. Prosím vás, je to možné? Je to pravda? Vždyť to zrovna brojí proti přírodě. A u vás doufáme, že jste také v pravý čas konstatovali, že rakouskému mocnáři Hospodin nedal, aby mu z víry moc plynula a aby byl moudrým vladařem. Holt, kde nic není, ani čert nebere. Tak jaké pak fraky? Nynčko ten dům habsburský padne na tíži veřejné dobročinnosti.

A vy? Asi jste si i vy civilové dost vytrpěli a pomřeli. Ale přece nás hněte, že na tom Slovensku ještě nejste s jednou dvěma armádičkami, když ti Maďaři nechtějí odtamtud vypálit po dobrém. Ať si dají pozor oni lotři i se svými Maďarkami, suď bůh, že se jim ještě jednou pomstíme se zárnou zbraní v pevných pažích, že se zakrvaví Dunaj i Tisa, zachvějí Karpaty a zatřese země. Proto nebohá matka v mukách rodila junáka, aby se nikomu nevyhýbal z cesty – ,buď se vyhni, nebo se mi pokloň. I tu mezi námi je dost strašných pijáků krve, jako i mezi bratry Srby, kteří raději zahynou, než aby si utržili hanbu. Jak věci stojí, pobijí oni nás nebo my je, dávající pozor na čistotu polních lopatek. Nebude ani jednoho zajatce. Všichni pohyneme za houkání pušek, řehtání kulometů, praskotu bomb a hřmění vznešených kanónů. Kdo se nepomstí, ten se neposvětí, což je po česku: Osvětou ke svobodě!

To máte, jak by k vám mluvil plukovník ‚Zařatá pěst‘ nebo srbský polní velebníček.

Ale s tím Slovenskem byste nemuseli čekat, až to bude jisté – jako sv. Václav. To vypadá, že jsme světu věšeli bulíky na nos a že za své sjednocení ochotně necháme se mlátit Američany, Englišmeny, ale sami ne. ‚Patrně nechce hynouti,‘ řeknou si lidé odkojení filozofií války. Vždyť to máte stejné: Všechno jedno, dvou smrtí není, a jedné neujdeš.

Mám už přestat? Zdá se mi, že vše tu už pověděno bylo a že bych vám pouze mohl vyprávěti věci neužitečné a sentimentální. Se sentimenty však jsme tu nějak na štíru.

Povím tedy toto, z čehož mnohým ne jeden užitek může vzejít, zvláště mládeži dospívající a školou odrostlé.

Ano, na mládež škole odrostlou budeme musít nyní zvláště pamatovat, aby si už do života přinesla výsledky našich válečných zkušeností a nebyla jednou nucena je zase draho platit. Myslím, že by bylo velmi výhodné, abych si doma zařídil na příklad soukromé kurzy automatických zbraní a život zasvětil jejich propagaci. Nejvhodněji jest jich využíváno k bočnému ostřelu, ale neméně znamenitě se osvědčují k chránění boků jednotky – k chránění intervalů mezi bojovými skupinami, anebo opěrnými body – k ostřelu pasáží, k baráži, která může býti buď fixe nebo pohyblivá, dále k nepřímé střelbě – divizní oddíl – a konečně ke střelbě proti letadlům. Rozšířili-li bychom pak tyto soukromé kurzy o kurzy bombášské, které by vyhovovaly všem moderním požadavkům a širší veřejnosti, jistě bychom dali flek i staroslavné škole makedonské. Dobré by též bylo pěstovat vrhače plamenů, ale věc je poněkud ožehavá, jak slovo samo ukazuje.

Toto abyste věděli předem. Až se uvidíme, budeme si o tom dopodrobna vykládati a probereme si několik názorných příkladů.

Tady straší, že pan profesor Masaryk, až tudy pojedou domů, že bude zkoušet noetiku, dějiny filozofie a praktickou filozofii. No, ale vítr z toho nemáme. V praktiku filozofického jeho semináře téma ‚Revoluce a politika‘ dílem v terénu – jsme, jak zřejmo, obstáli a absolvovali celou látku na eminenc, vycházejíce ovšem od vždy kritické skepse a filozofii dějin máme v každé kapiláře.

Co je se známými?

V Paříži našel jsem jen desátníka Cizinecké legie Masáka. Byl pochroumán v té rvačce, co roku 1915 padl Venda Dostal. Byl reformován a hubatý je jako jindy. Byl jsem i v Dijonu – pouhou náhodou – v rue de Petit bábuška Perlonová je ještě tlustší, pan Eisenman – to je ten, co mne k němu kdysi poslal pan Goll – nechal maďarofilství a bude prý jednou nástupce pana Denise.

It is the long way of Tipererey...

J. H.“

Psal prý jsem tento dopis, jako když se na úseku armády zblázní veškerá artilerie a byl prý jsem při tom hluchý a slepý, z čehož poslední ovšem dělostřelectvu se nemá přihodit, ani když se zblázní a mlátí jako všechny hromy dohromady. Dělostřelec především musí vidět.

Klobouk pošunutý do týla, když jsem se do psaní sápal, dávno už ležel na špinavém stole. Nepozoroval jsem ani, jak se šerilo, stmívalo a setmělo, že už začínala noc. Neviděl jsem vojáka, kterého poslali domácí lidé, aby rozsvítil nástrojnou petrolejovou lampu, ani děvečku, kterou asi půl hodiny nato poslali, aby přede mne postavila dvě svíce a přiložila v krbu. Kolemjdoucí vojáci chodili se prý na mne dívat a dlouho je neomrzelo do světlice nakukovat zamřížovaným okénkem, k němuž jsem seděl obrácen zády. Nikdo mne nevyrušil a kamarádi, abych se neztratil, nechali mi jen vzkaz, kam mám jít, až dopíšu.

Čekat jim s večerí bylo dlouhé a právě když jsem dokončoval a zbývalo jen připsat datum, přišel pro mne Garajův Tonda. Způsobil, že dopis je bez data. Osloviv mne člověkem božím, tázal se mne, spisuju-li to psaní, anebo knihu. Odpověděl jsem mu ovšem, že knihu a chtěl jsem mu to nějak vysvětlit. Zvědavý Tonda však mi nedal domluvit a přerušil mne: „Přečti mi to!“

„Přečtu,“ a jal jsem se mu dopis číst. Hned nato se tázal: „Todlecto přece domů nepošleš?“ Že tam není nic vážného a že si ze všeho dělám švandu.

„To právě že chci a že tomu chybí pouze švandovní hrozinka o něm, o Tondovi, jinak že to čpí pravou legionářskou esencí.“

Bratr Tonda můj výklad znovu přerušil: „No, dělej si, co chceš, ale je to ostuda něco takového odtud z Taliánska napoprvé domů psát...“

„Tak chceš dál poslouchat, pane bratře, nebo nechceš?“ nabídl jsem se mu pokračovat ve čtení.

„Nechci. Nech si to!“

9. Dodatky a doplňky

Konečně začal i v Benátsku zcela obyčejný podzim – dlouhé deště a sychravo. Listí rychle padalo ze stromů a hnilo ve vodě, která byla všude. Vojáci musili se držet doma a vedli, to se rozumí, sáhodlouhé rozpravy. Vykládali si, co koho doma čeká a jaké to tam bude. Ti, které kromě vojenského kamarádství poutalo přátelství, potichu a důvěrně se sobě svěřovali a dávali si nahlédnout do duše. Ale tohle taková vojenská ubikace, jako celek, příliš ráda neviděla. Dávala přednost tomu, co se povídalo nahlas, co bylo pro všechny a co sloužilo k obecnému obveselení mysli. K tomu ovšem se nehodily důvěrnosti a zvláště ne jejich obvyklý tón. Každý sice měl právo, aby si mluvil, co chtěl, ale musilo to být řečeno jadrně, aby to zasluhovalo pozornosti. Kdo to nedovede, nechť raději mlčí. Tento proces u části našeho pluku, nedávno sestaveného, roku 1918 po čtyřletém vojančení a válce, probíhal už velmi rychle. S naivnostmi, nehodícími se do vojenské ubikace, nikdo se už neopovážil ani ozvat. Následky tohoto procesu jsou, že ve vojenské ubikaci slovo patřívá jen několika jednotlivcům, tzv. zábavům, kteří dovedou ze všeho udělat nějakou švandu, a po nich lidem širšího rozhledu, kteří dovedou promluvit o veřejných záležitostech. Šarže mezi těmito dvěma druhy svých podřízených musejí se umět šikovně otáčet a mají se vyznat v jedněch i druhých. Proto jsou šaržemi.

Mezi kulometčíky, kteří se tlačili pod jednou kolnou, slovo patříválo třem lidem: Rorejsovi, Bartoloměji Barborkovi a svobodníkovi Kolářovi.

Rorejs z nich dovedl nadělat nejvíce rámusu. Byl individualista, liberál a člověk podnikavý. Však si také doma chtěl zaříditi americké houpačky. Se svou řečí býval brzy hotov, ale poněvadž ze svého plánu dovedl vždy prozradit nějakou novou jednotlivost, kamarádi jej někdy i dvakrát za den vyzývali, aby jim pověděl, jak to s těmi houpačkami bude. Rozumí se samo sebou, že mu bylo přezdíváno „Franta od houpaček“.

„Franto, pohoupej nás!“ volávali naň vojáci a trpěli mu, aby je houpal, jak se mu líbilo.